

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní

Postavení handicapovaných při výkonu trestu
Bakalářská práce

2021

Vladimír Uhnavý

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní
Akademický rok: 2020/2021

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE (projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Vladimír Uhnavý**
Osobní číslo: **E17075**
Studijní program: **B6202 Hospodářská politika a správa**
Studijní obor: **Veřejná ekonomika a správa: Ekonomika pro kriminalisty a celníky**
Téma práce: **Postavení handicapovaných při výkonu trestu**
Zadávací katedra: **Ústav správních a sociálních věd**

Zásady pro vypracování

Cílem práce je analyzovat postavení handicapovaných při výkonu trestu. Charakterizovat situaci od jejího vzniku přes trestní řízení až po samotný výkon trestu s důrazem na tělesně handicapované, následně vyhodnotit a v případě slabých stránek navrhnout možná zlepšení.

Osnova:

- Vymezení základních pojmů týkajících se zkoumané oblasti.
- Charakteristika handicapovaného pachatele a procesů vedoucích k výkonu trestu.
- Analýza postavení handicapovaných při výkonu trestu.
- Vyhodnocení provedené analýzy a návrhy možných zlepšení.

Rozsah pracovní zprávy: **cca 35 stran**
Rozsah grafických prací: **-**
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

MAŘÁDEK, V. Vězeňství. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 203 s. 2005. ISBN 80-7368-002-5.
RASZKOVÁ, T., HOFERKOVÁ, S. Edukace a reedukace trvale pracovní nezařaditelných v českých věznicích. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 134 s. 2005. ISBN 978-80-7435-632-2.
RASZKOVÁ, T., HOFERKOVÁ, S. Kapitoly z penologie I: vězeňství. 2. rozš. a aktualiz vid. Hradec Králové: Gaudeamus, 146 s. 2018. ISBN 978-80-7435-716-9.
Zákon č. 169 ze dne 30. června 1999 o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. In: Sbírka zákonů České republiky. 1999, částka 58. Dostupný také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-169>.
Zákon č. 555 ze dne 17. listopadu 1992 o Vězeňské a justiční strážní České republiky. In: Sbírka zákonů České republiky. 1992, částka 112. Dostupný také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-555>.

Vedoucí bakalářské práce: **Ing. Jan Fuka, Ph.D.**
Ústav správních a sociálních věd

Datum zadání bakalářské práce: **1. září 2020**
Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2021**

L.S.

prof. Ing. Jan Stejskal, Ph.D.
děkan

doc. Ing. Jolana Volejníková, Ph.D.
vedoucí ústavu

V Pardubicích dne 1. září 2020

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji:

Práci s názvem Postavení handicapovaných při výkonu trestu jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 26. 4. 2021

Vladimír Uhnový, v. r.

PODĚKOVÁNÍ

Rád bych poděkoval vedoucímu své bakalářské práce Ing. Janu Fukovi, Ph.D. za cenné rady, připomínky a za celkové odborné vedení při psaní této práce. Dále bych chtěl poděkovat Věznici Pardubice a ocenit její přístup vzhledem k probíhající epidemii SARS-CoV-2, která právě Věznice Pardubice dotkla výrazným způsobem.

V neposlední řadě patří velký dík i mé rodině a všem mým blízkým, kteří mě po celou dobu studia podporovali a vytvářeli mi vhodné podmínky pro jeho úspěšné absolvování.

ANOTACE

Cílem bakalářské práce je analýza postavení handicapovaných osob při výkonu trestu odnětí svobody v ČR s důrazem na odsouzené vozičkáře. V první části práce jsou definovány základní pojmy z oblasti trestání, vězeňství a výkonu trestu odnětí svobody. Druhá část obsahuje analýzu postavení vozičkářů při výkonu trestu odnětí svobody ve Věznici Pardubice. Práce je uzavřena vyhodnocením výzkumu včetně návrhů možných doporučení.

KLÍČOVÁ SLOVA

Trestný čin, vězeňství v ČR, Věznice Pardubice, vozičkář, výkon trestu odnětí svobody

TITLE

The position of handicapped people while the imprisonment

ANNOTATION

The target of my bachelor thesis is to analyse the position of handicapped people while imprisonment in the Czech Republic with the focus on wheelchair users. The first part of the thesis defines the basic concepts of punishment, prison system, and imprisonment. The second part contains an analysis of the position of wheelchair users while imprisonment in the Pardubice prison. The thesis is concluded by evaluating the research, including proposals for possible recommendations.

KEYWORDS

Crime, prison system in the Czech Republic, Pardubice prison, wheelchair user, imprisonment

OBSAH

ÚVOD	11
METODOLOGIE PRÁCE	12
1. TREST A TRESTÁNÍ	13
1.1 Pojetí trestu	13
1.2 Účel a funkce trestu	13
1.3 Penologie	14
2. VĚZEŇSTVÍ NA NAŠEM ÚZEMÍ A JEHO HISTORICKÝ VÝVOJ	16
2.1 Středověké vězeňství	16
2.2 Novověké vězeňství	16
2.3 Vězeňství po roce 1918	17
2.4 Vězeňství po roce 1945	18
2.5 Vězeňství po roce 1989	19
3. VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČR	20
3.1 Úkoly Vězeňské služby	20
3.2 Organizace a řízení Vězeňské služby	21
3.3 Personál Vězeňské služby	21
4. VÝKON TRESTU V ČR	22
4.1 Legislativní ukotvení	22
4.2 Ukládání trestu	23
4.3 Specifické skupiny odsouzených	24
5. PACHATEL VOZÍČKÁŘ	25
5.1 Vznik handicapu pachatele vozíčkáře	25
5.2 Trestní řízení vozíčkáře	25
5.2.1 Přípravné řízení	25
5.2.2 Řízení před soudem	26
5.3 Výkon trestu vozíčkáře	26

6.	VÝKON TRESTU VOZÍČKÁŘŮ VE VĚZNICI PARDUBICE.....	28
6.1	Výzkumné šetření.....	28
6.2	Historie věznice.....	29
6.3	Oddělení pro výkon trestu trvale pracovně nezařaditelných.....	30
6.4	Profily vozíčkářů.....	30
6.5	Nástup do výkonu trestu.....	32
6.6	Průběh výkonu trestu.....	32
6.6.1	Materiální podmínky výkonu trestu.....	32
6.6.2	Sociální péče.....	34
6.6.3	Zdravotní péče.....	35
6.6.4	Programy zacházení.....	36
6.6.5	Opatření přijatá v souvislosti s epidemií SARS-CoV-2.....	38
6.7	Propuštění z výkonu trestu.....	39
7.	DISKUSE NAD VÝSLEDKY VÝZKUMU.....	40
	ZÁVĚR.....	43
	POUŽITÁ LITERATURA.....	44
	PŘÍLOHY.....	50

SEZNAM ILUSTRACÍ

Obrázek 1: Vývoj početního stavu personálu VS ČR v letech 2009–2019	21
Obrázek 2: Hodnocení úrovně ubytování vozíčkářů ve Věznici Pardubice	33
Obrázek 3: Hodnocení materiálních podmínek VTOS vozíčkářů ve Věznici Pardubice	33
Obrázek 4: Hodnocení úrovně sociální péče vozíčkářů ve Věznici Pardubice.....	34
Obrázek 5: Hodnocení úrovně zdravotní péče vozíčkářů ve Věznici Pardubice	36

SEZNAM ZKRATEK A ZNAČEK

ČR	Česká republika
MS	Ministerstvo spravedlnosti
SSZ	Střední stupeň zabezpečení
TČ	Trestný čin, trestná činnost
TPN	Trvale pracovní nezařaditelný
VS ČR	Vězeňská služba České republiky
VSZ	Vysoký stupeň zabezpečení
VTOS	Výkon trestu odnětí svobody
VV	Výkon vazby

ÚVOD

Páchání trestné činnosti a trestání za ni se táhne lidskými dějinami jako červená nit. Předkládaná bakalářská práce se zabývá tím, co se stane s pachatelem, který je handicapovaný, jak je trestán a kde a jak tento trest vykonává. Samotná práce je rozdělena do sedmi kapitol. V první kapitole je popsán trest, jeho funkce, účel a speciální vědní obor zabývající se tresty. Druhá kapitola se zabývá vězeňstvím v České republice a jeho historickým vývojem. Ve třetí kapitole je představena Vězeňská služba České republiky, která výkon trestu odnětí svobody na našem území zajišťuje. Čtvrtá kapitola se věnuje samotnému výkonu trestu odnětí svobody. V rámci této kapitoly jsou také představeny specifické skupiny odsouzených definované českým právním řádem se zvláštním důrazem na osoby tělesně postižené (vozičkáře). V páté kapitole je popsán celý proces od vzniku pachatele vozičkáře, přes trestní řízení až po samotný výkon trestu odnětí svobody. Šestou kapitolu tvoří již vlastní výzkum. Pro kontext jsou zde uvedeny všechny věznice, ve kterých byla v době výzkumu zřízena oddělení pro výkon trestu odnětí svobody trvale pracovní nezařaditelných. Stěžejní část kapitoly pak tvoří výzkum ve Věznici Pardubice. Jeho cílem a zároveň i cílem celé práce je zkoumat postavení handicapovaných osob (vozičkářů) při výkonu trestu odnětí svobody a na základě výsledků navrhnout možná zlepšení stávající situace. Z hlediska struktury se empirický výzkum člení do pěti dílčích částí – obecné informace o věznici a oddělení pro výkon trestu odnětí svobody trvale pracovní nezařaditelných, profil odsouzených vozičkářů, nástup, průběh a propuštění vozičkářů z výkonu trestu odnětí svobody. Poslední sedmá kapitola obsahuje diskusi nad výsledky provedeného výzkumu včetně návrhů možných zlepšení stávající situace. V závěru jsou výsledky a přínosy práce shrnuty jako celek.

METODOLOGIE PRÁCE

V první části práce jsou na základě rešerše odborné literatury, informací z internetových stránek a legislativních dokumentů vymezeny základní pojmy vztahující se k výkonu trestu odnětí svobody (dále VTOS). Druhá část je zpracována na základě výsledků provedeného výzkumu, který se zabývá analýzou postavení vozíčkářů při VTOS ve Věznici Pardubice. Jako metody pro získání dat byly použity rozhovor a dotazníkové šetření. Rozhovor je jednou z metod kvalitativního výzkumu. Z hlediska struktury je rozlišován (Reichel, 2009, s. 110–112) rozhovor nestrukturovaný (vysoká míra volnosti v dotazování, otázky nejsou předem stanoveny, ale tvoří se během rozhovoru, dotazovaný nemusí o dotazování vědět), polostrukturovaný (otázky jsou předpřipravené, jejich pořadí není striktně určeno a může se během rozhovoru měnit, po jejich zodpovězení zbývá tazateli prostor pro doplňující dotazy) a strukturovaný (připravené otázky mají jasně stanovené pořadí, od kterého se není možné odchýlit a vnímat specifika dotazovaných). Pro účely výzkumu byla díky vysoké míře flexibility zvolena polostrukturovaná forma rozhovoru s vedoucí oddělení výkonu trestu Věznice Pardubice mjr. Mgr. Petrou Sýkorovou. Dotazníkové šetření je naproti tomu metodou kvantitativního výzkumu. I v jeho případě existují tři formy (Giddens, Sutton, 2013, s. 62–63). Dotazník standardizovaný (obsahuje pouze uzavřené otázky s předem nadefinovanými odpověďmi, ze kterých musí respondenti vybírat, snadno vyhodnotitelný, kvůli omezenosti odpovědí mohou být výsledky zavádějící a nedostatečné), otevřený (obsahuje pouze otevřené otázky, ve kterých mohou respondenti vyjádřit svůj názor a tazatel tak může získat hlubší informace, vyhodnocení a porovnání odpovědí je z důvodu volnosti respondentů složitější) a polostrukturovaný (kompromis mezi předchozími dvěma typy, obsahuje jak otázky uzavřené, tak otevřené). V rámci dotazníkového šetření byla použita rovněž polostrukturovaná forma. Důvodem k jejímu využití byla snaha zachytit jak informace objektivně dané (věk či nejvyšší dosažené vzdělání), tak informace subjektivní povahy (např. hodnocení úrovně ubytování). Takto sestavené dotazníky byly předány k vyplnění vozíčkářům ve VTOS ve Věznici Pardubice. Díky kombinaci těchto dvou výzkumných přístupů bylo možné nahlížet na realitu VTOS vozíčkářů z obou úhlů pohledu. Tedy z pohledu odsouzených i věznic. Diskuse nad výsledky výzkumu včetně možných návrhů pro zlepšení stávající situace jsou uvedeny v závěrečné části práce.

1. TREST A TRESTÁNÍ

1.1 Pojetí trestu

Jak kdysi řekl řecký filozof Aristoteles ve svém spise Politika „*člověk je tvor společenský*“. A proto se lidé odedávna sdružovali do skupin, od malých kmenů až po moderní státy. Přestože by se zdálo, že dnešní státy a tehdejší kmeny nemají nic společného, opak je pravdou. Tou spojnicí jsou pravidla (zákony), na kterých tyto spolčenosti stály a stojí. Tato pravidla jsou lidem vštěpována již od dětství – nejčastěji rodiči. Musí je dodržovat a v případě jejich porušení následuje trest. S rostoucím věkem se počet těchto pravidel společně s odpovědností za jejich dodržování zvyšuje. Zároveň se také ztřešují tresty za jejich případné porušení.

1.2 Účel a funkce trestu

S rozvojem člověka a lidské společnosti se vyvíjel i náhled na účel trestu a trestání. Historicky lze tyto pohledy shrnout do tří teorií (Raszková, Hoferková, 2018, s. 43–45):

- absolutní – nejstarší a v dnešní době nejméně vyhovující, účelem trestu je odplata bez širších souvislostí (např. náprava pachatele do budoucna), trest je vnímán jako prostředek dosažení absolutní spravedlnosti, představiteli teorie byli Tomáš Akvinský či Immanuel Kant, v současnosti je teorie spojena zejména s trestem smrti,
- relativní – účelem trestu je ochrana společnosti, trest slouží jako prevence dalšího páčání trestné činnosti (dále TČ), důraz je kladen i na budoucnost (náprava pachatele),
- smíšená (slučovací) – spojuje předchozí pohledy, ze smíšené teorie vychází náš systém trestání, účelem trestu je:
 - „*chránit společnost před pachateli TČ,*
 - *zabránit odsouzenému v dalším páčání TČ,*
 - *vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život,*
 - *a tím působit výchovně i na ostatní členy společnosti*“ (§ 23 odst. 1 dnes již neplatného zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon).

Současný trestní zákon (zákon č. 40/2009 Sb.) definici účelu trestu neobsahuje.

Raszková s Hoferkovou (2018, s. 47) uvádí osm funkcí trestu:

- funkce odplatná (vyrovnávací, retributivní) – uspokojení poškozeného,
- funkce regulativní (ochranná) – ochrana společnosti před pachatelem TČ,
- funkce preventivní – existence neodvratitelného trestu,
- funkce restorativní (kompenzační) – náprava narušených vztahů mezi pachatelem a poškozeným,
- funkce výchovná – náprava pachatele,
- funkce morální – v současnosti opomíjená,
- funkce represivní – izolace pachatele od zbytku společnosti,
- funkce odstrašující – psychologický účinek („zločin se nevyplácí“).

Rozdělením funkcí trestu se zabývá i Jan Sochůrek (2007, s. 18), který uvádí:

- funkci informační – informace o nesprávnosti chování,
- funkci motivační – motivace k lepšímu chování,
- funkci vztahovou – vyjádření negativního vztahu (často domnělý),
- funkci preventivní – zdržení se činů vedoucích k trestu.

Poslední uvedené rozdělení přináší Vladimír Mařádek (2005, s. 38), který spatřuje sedm funkcí trestu – funkce msty a odplaty, represivní, vyrovnávací, preventivní, solidarizace, izolace a výchovná.

1.3 Penologie

Penologie (z latinského slova poena = trest a řeckého slova logos = nauka, slovo) je vědní obor zabývající se tresty a trestáním (Raszková, Hoferková, 2018, s. 7).

Černíková a kolektiv (2008, s. 10–11) uvádí, že penologie zkoumá:

- efektivnost trestů – snaha o nejefektivnější dosažení účelu trestu (kromě VTOS i alternativní tresty),
- vývoj penologických myšlenek a koncepcí,
- důsledky spojené s realizací trestů,
- pachatele TČ – fyzická (zdravotní stav) i psychosociální stránka (zázemí),
- instituce a jejich funkce pro realizaci trestů.

Penologie tedy klade důraz na jednotlivce a jeho poznání do takové míry, aby bylo možné stanovit vhodný postup při stanovení jeho trestu.

Penologie je úzce propojena i s jinými disciplínami, které jí při výzkumu pomáhají. Patří mezi ně zejména kriminální vědy (např. kriminologie), psychologie, psychiatrie, pedagogika či sociální práce (Raszková, Hoferková, 2018, s. 12).

Historicky se penologie vyvíjela ve dvou obdobích (Černíková, Sedláček, 2002, s. 7):

- předvědecké – první trestní zákoníky, starověký Babylon, Egypt, Asýrie,
- konstruktivně-vědecké – období humanismu a osvícenství, kromě samotného potrestání začal být kladen důraz i na převýchovu trestaných osob a jejich následný návrat do společnosti, v této době existovaly tři základní penologické školy (Mezník, Kuchta, Kalvodová, 1995, s. 9–10):
 - klasická penologická škola – osoba zvažuje pro a proti svého činu a na základě výsledku se rozhoduje, zda ho spáchá či nikoliv, trest za spáchání zločinu je pro všechny jednotný, významnými představiteli směru byli Jean-Jacques Rousseau, Charles Louis Montesquieu či Voltaire,
 - neoklasická škola – navazovala na klasickou školu, oproti ní však odmítala trestnou odpovědnost pro všechny (trestně odpovědné by neměly být osoby neschopné dobře zvažovat následky svých činů – děti, duševně zaostalí),
 - pozitivistické školy – odmítaly předešlé směry, zločin nevnímaly jako věc svobodného rozhodnutí jedince, ale jako věc přirozenou, zločinec má být převychován a v případě, že to již není možné, izolován od zbytku společnosti či dokonce zabit.

Jako samostatná věda vznikla penologie až na konci 20. století (Raszková, Hoferková, 2018, s. 18).

Pro účely penologické práce byl na našem území v roce 1966 zřízen Výzkumný ústav penologický v Praze, jehož vedoucím byl psycholog doc. PhDr. Jiří Čepelák, CSc. V roce 1980 byl tento ústav i jeho činnost v důsledku probíhající normalizace zrušen. I přesto, že byla po roce 1990 snaha jeho činnost obnovit, do dnešních dnů se tomu nestalo. V současné době je tak penologický výzkum v České republice (dále ČR) částečně zajišťován Institutem pro kriminologii a sociální prevenci ve spolupráci s Vězeňskou službou ČR (dále VS ČR) (Dirga, 2016, s. 104).

2. VĚZEŇSTVÍ NA NAŠEM ÚZEMÍ A JEHO HISTORICKÝ VÝVOJ

Pojmem vězeňství lze označit „*institucionalizovanou činnost státu v rámci platného trestního práva, která je zaměřena na zadržování pachatelů TČ za účelem trestního řízení (výkon vazby), jejich dočasnou izolaci od společnosti spojenou s nápravou (VTOS) nebo na jejich trvalou izolaci od společnosti (výkon doživotního trestu odnětí svobody)*“ (Kýr, 2006, s. 1).

2.1 Středověké vězeňství

O zárodcích vězeňství na našem území je možné hovořit již ve 2. polovině 10. století, kdy kníže Boleslav II. sjednotil všechny české kmeny do jednoho státního útvaru. Trestní právo nebylo nijak centrálně stanoveno, ale bylo spíše nástrojem soukromé msty církve a šlechty. Díky tomu stát nedisponoval dostatečnými důkazními metodami, a proto až do 14. století řešili trestní spory převážně duchovní prostřednictvím tzv. ordálů (božích soudů). Mezi nejčastější tresty patřilo mučení, pranýřování, bičování či trest smrti. Trest odnětí svobody se kvůli neexistenci zařízení pro jeho výkon až do poloviny 16. století prakticky nevyskytoval. Typ trestu se také velice často odvíjel od postavení pachatele. Prostí lidé byli za banální čin trestáni přísněji než šlechta (Raszková, Hoferková, 2018, s. 20–24).

2.2 Novověké vězeňství

K průlomů v oblasti vězeňství došlo v dobách stavovské monarchie, kdy začal stát přebírat aktivitu ve vyhledávání a trestání pachatelů TČ. Kromě výše zmíněných trestů bylo velice časté i trestání v podobě nucených prací. Změnu přinesl Tereziánský zákoník (1768) a na něj navazující Všeobecný zákoník o zločinech a trestech (1787), které vedly k postupné humanizaci trestání. Jednotlivé TČ byly seřazeny podle nebezpečnosti pro společnost. Bylo zakázáno mrzačení, a dokonce i trest smrti (znovu obnoven v roce 1795), který byl nahrazen dlouhodobými nucenými pracemi. Začaly také platit dvě základní zásady: žádný zločin bez zákona (co není označeno jako TČ není trestné) a žádný trest bez zákona (trest pouze na základě zákona) (Raszková, Hoferková, 2018, s. 24–26).

V roce 1850 bylo vězeňství i soudnictví zestátněno, což umožnilo další zlepšení podmínek odsouzených. Došlo k výraznému rozvoji systému vzdělávání a pomoci odsouzeným při jejich propuštění poskytované dobrovolnými spolky. Trest vykonávali odsouzení ve věznicích při okresních / krajských soudech, v zemských trestnicích nebo c. k. kriminálech zřizovaných v budovách bývalých klášterů, pevností či kasáren. Vězni nebyli nijak rozlišováni (např. podle

věku či pohlaví). První diferenciaci odsouzených na našem území uvádí Igor Hendrych (2010, s. 15). „V roce 1823 byla v Praze založena první státní, dnes již neexistující, Svatováclavská trestnice, kde poprvé došlo k řádnému rozlišení vězňů, tj. oddělení mužů od žen a mladistvých a více narušených osob od méně narušených.“ Na začátku VTOS strávil každý odsouzený nějakou dobu v samovazbě (samostatná cela), a až po jejím uplynutí mohl být převeden do společné vazby (společná ložnice). V průběhu VTOS se vězni museli řídit ustanoveními Domácího řádu. V případě jejich porušení byli kázeňsky trestáni (Raszková, Hoferková, 2018, s. 26–28; VS ČR © 2021c).

2.3 Vězeňství po roce 1918

Po 1. světové válce a rozpadu Rakousko-uherské monarchie došlo ke vzniku samostatné Československé republiky (ČSR), která jako nástupnický stát převzala z tehdejšího zřízení mnohé včetně systému vězeňství. Prvních změn doznal systém v roce 1919, kdy došlo k rozčlenění VTOS do tří tříd podle závažnosti činu a zavedení systému tzv. progresivního VTOS (možnost přeražení odsouzeného do jiné třídy VTOS). Zásadní byla také možnost žádat o podmíněčné propuštění. K roku 1928 existovalo v ČSR šest mužských a jedna ženská věznice. Z hlediska tématu práce je třeba poznamenat, že jedna z mužských věznic byla určena pro handicapované odsouzené a nacházela se v obci Mírov. Vězeňství spadalo pod příslušný odbor ministerstva spravedlnosti (dále MS). Kromě interního řízení byla náplní činnosti tohoto odboru i spolupráce s Mezinárodní komisí pro trestní právo a vězeňství. Trest smrti prakticky vymizel, do roku 1938 jich bylo vykonáno patnáct (Raszková, Hoferková, 2018, s. 28–31; VS ČR © 2021c).

V roce 1933 se v sousedním Německu dostal k moci Adolf Hitler, pod jehož vedením začalo Německo navzdory Versaillské smlouvě znovu zbrojit a postupně obsadilo demilitarizované Porýní, Rakousko a v důsledku mnichovské konference v říjnu 1938 i československé pohraničí s většinovým německým obyvatelstvem. Po Mnichovu nastalo krátké období druhé ČSR, která byla 16. 3. 1939 nahrazena Protektorátem Čechy a Morava (Čornej a kolektiv, 2016, s. 185–192). Protektorátní vězeňský systém ve spoustě věcí kopíroval dosavadní československý systém, ale na rozdíl od něj byl zcela podřízen říšskému protektorovi, který měl svého pověřence na MS. Ve věznicích existovala dvě vedení – protektorátní (zajišťující provozní fungování věznic) a říšské (rozhodující o jejich využití – zejména pro potřeby nacistické justice a gestapa). V době protektorátu se stal velmi častým trest smrti (mezi lety 1939–1945 bylo popraveno 360 000 obyvatel ČSR) (Raszková, Hoferková, 2018, s. 31–32; VS ČR © 2021c).

2.4 Vězeňství po roce 1945

Po 2. světové válce a obnově ČSR přešla správa vězeňského systému opět pod MS ve spolupráci s ministerstvem vnitra a ministerstvem národní obrany. Hlavní úkol justičního systému spočíval ve vypořádání se se zločinci z dob protektorátu, pro které vznikly ve věznicích zvláštní nucené pracovní oddíly. V těchto oddílech vykonávaly tyto osoby práce spojené s odstraňováním škod způsobených během války (VS ČR © 2021c).

Roku 1946 proběhly parlamentní volby, ve kterých drtivě zvítězila Komunistická strana Československa (KSČ). Komunisté obsadili klíčové vládní posty a postupně začali obsazovat i klíčové posty v policii a armádě. Na protest proti tomu podalo v únoru 1948 dvanáct ministrů tří vládních stran demisi. Tato vládní krize nakonec vyústila rekonstrukcí vlády a nastolením čtyřicetileté vlády KSČ (Čornej a kolektiv, 2016, s. 221–222). V době následující po převratu využíval režim věznice zejména pro tzv. protistátní vězně odsuzované na základě zákona č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky. Během 50. let docházelo k vykonstruovaným procesům se skutečnými i domnělými nepřáteli režimu. Mezi nejznámější oběti těchto procesů patří JUDr. Milada Horáková, generál Heliodor Píka, ale i vrcholní představitelé KSČ jako generální tajemník KSČ Rudolf Slánský (Čornej a kolektiv, 2016, s. 223). V roce 1953 byl podle Sovětského vzoru vydán nový Řád nápravných zařízení, který rozdělil věznice podle stupně střežení na šest typů. Zařazování do jednotlivých typů probíhalo na základě povahy TČ a jeho závažnosti. Roku 1955 vešel v platnost Řád pro nápravné pracovní tábory (dříve tábory nucené práce), který tyto tábory rozčlenil do čtyř kategorií. Jednotlivé kategorie odsouzených byly odděleně ubytovávány i zaměstnávány. Pro zvlášť nebezpečné odsouzené byla vytvořena zvláštní oddělení v nápravných pracovních táborech Leopoldov, Valdice, Plzeň a Pardubice. Tato situace trvala až do poloviny 60. let, kdy bylo v důsledku mezinárodního tlaku na zlepšování situace odsouzených nutno vězeňský systém reformovat. První změnu přinesl zákon č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, který rozdělil odsouzené do tří nápravně výchovných skupin. Těm odpovídaly typy nápravně výchovných ústavů. Tento zákon také umožňoval osobám se středoškolským a vysokoškolským vzděláním získat zaměstnání ve věznicích na pozici vychovatelů, sociálních pracovníků, pedagogů a psychologů. V roce 1968 přešlo vězeňství na základě ústavního zákona č. 143/1968 Sb., o československé federaci pod národní MS (české a slovenské). Reforma vězeňství umožnila také vznik Výzkumného ústavu penologického, jehož náplní práce bylo studium osobností pachatelů a možností jejich nápravy. V důsledku normalizace byl tento ústav a s ním i jeho činnost na počátku 80. let zrušen (Raszková, Hoferková, 2018, s. 32–36; VS ČR © 2021c).

2.5 Vězeňství po roce 1989

Po pádu komunismu a nástupu demokracie bylo třeba kompletně přepracovat koncepci vězeňství tak, aby byla v souladu s Evropskými vězeňskými pravidly. Prvním krokem byla rozsáhlá amnestie vyhlášená na počátku roku 1990, která se dotkla více než 75 % vězňů a vyvolala první velkou krizi vězeňství po roce 1989. Zbývající nepropuštění vězni se logicky domáhali propuštění a po odmítnutí se ve věznicích bouřili (nejznámější je vzpoura v Leopoldově). V roce 1990 byl definitivně zrušen trest smrti a nahradil ho trest doživotního vězení (Raszková, Hoferková, 2018, s. 36–38; VS ČR © 2021c).

Během 90. let postupně narůstaly spory mezi českou a slovenskou politickou reprezentací. Výsledkem byl rozpad Československa k 31. 12. 1992 a vznik samostatné České a Slovenské republiky o den později (Čornej a kolektiv, 2016, s. 233–234). Po vzniku samostatné ČR vstoupil v účinnost zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky, který výrazně zreformoval organizaci, řízení a výkon českého vězeňství. Nově vzniklá VS ČR nahradila dosavadní Sbor nápravné výchovy. Na rozdíl od něj měla být apolitická. Systém vězeňství byl decentralizován a došlo ke zvýšení pravomocí ředitelů na nižších úrovních (např. ředitelé věznic). V souladu s požadavky na dodržování lidských práv byl vydán zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby (dále VV), který připouští omezení práv obviněných pouze v míře potřebné pro účely trestního řízení. VTOS byl rozčleněn na čtyři stupně zabezpečení – s dohledem, dozorem, ostrahou a zvýšenou ostrahou. Roku 2017 došlo k redukci na stupně dva – VTOS s ostrahou a zvýšenou ostrahou. Pro mladistvé odsouzené byly vytvořeny speciální věznice (Raszková, Hoferková, 2018, s. 39–41; VS ČR © 2021c).

3. VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČR

VS ČR byla ustavena na základě zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky. Jedná se o ozbrojený bezpečnostní sbor, který zabezpečuje VTOS, VV, výkon zabezpečovací detence a ochranu pořádku při výkonu soudnictví a správě soudů a při činnosti státních zastupitelství a MS ČR. Působnost VS ČR je na celém území ČR a za zvláštních podmínek i na území cizích států. V jejím čele stojí generální ředitel VS ČR jmenovaný, odvolávaný a odpovědný ministru spravedlnosti ČR (§ 1 zákona č. 555/1992 Sb.). Od roku 2012 je jím genpor. PhDr. Petr Dohnal (VS ČR © 2021a).

3.1 Úkoly Vězeňské služby

VS ČR je orgánem státní správy a jako takový musí plnit určité úkoly, které jsou vymezené v § 2 zákona č. 555/1992 Sb. V kontextu této práce je důležitá zejména:

- správa a střežení věznic, vazebních věznic a ústavů pro výkon zabezpečovací detence,
- odpovědnost za dodržování zákonných podmínek VTOS a VV,
- střežení, předvádění a eskort osob ve VTOS, VV a výkonu zabezpečovací detence,
- působení na osoby ve VTOS a některé osoby ve VV za účelem vytvoření předpokladů pro jejich řádný způsob života po propuštění,
- provádění penologického výzkumu a využívání jeho výsledků při VTOS a VV,
- vedení evidence osob ve VTOS, VV a výkonu zabezpečovací detence,
- zabezpečení vzdělávání personálu VS ČR a osob ve VTOS a VV,
- poskytování / zajišťování zdravotní péče ve zdravotnických zařízeních (svých / mimovězeňských) personálu VS ČR, osobám ve VTOS, VV (případně i jejich dětem, pokud jsou ve VTOS / VV s matkou) a výkonu zabezpečovací detence,
- poskytování / zajišťování odborné péče osobám s adiktologickou poruchou ve VTOS, VV a výkonu zabezpečovací detence,
- objasňování a prověřování TČ osob ve VTOS, VV a výkonu zabezpečovací detence.

Na plnění těchto úkolů se podílí vězeňská a justiční stráž, správní služba, Akademie Vězeňské služby ČR a pověřené orgány VS ČR (§ 3 odst. 1 zákona č. 555/1992 Sb.).

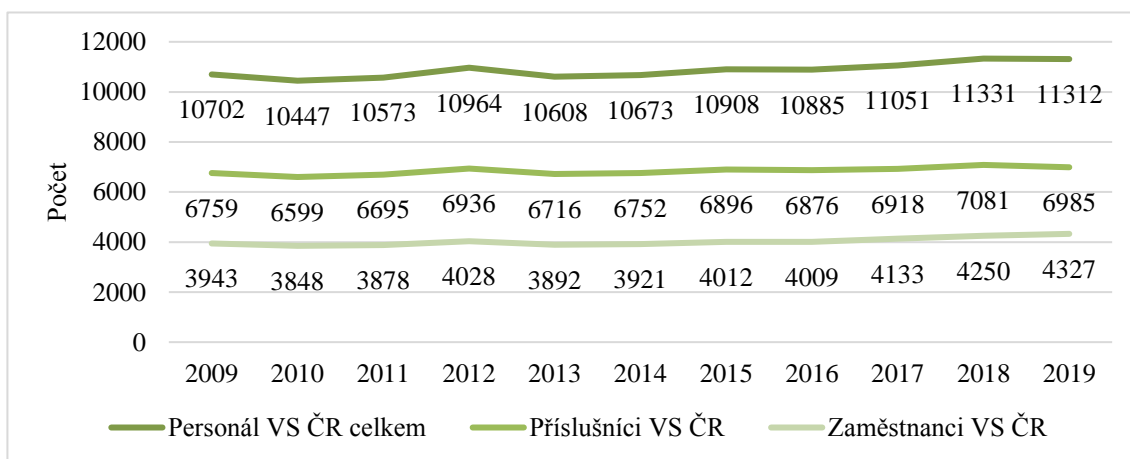
3.2 Organizace a řízení Vězeňské služby

Podle § 1 odst. 4 zákona č. 555/1992 Sb. tvoří organizační strukturu VS ČR:

- generální ředitelství – řídí a kontroluje činnost VS ČR,
- vazební věznice – VV,
- věznice – VTOS,
- ústavy pro výkon zabezpečovací detence,
- akademie VS ČR – vzdělávání personálu VS ČR,
- střední odborné učiliště – vzdělávání osob ve VTOS a VV,
- zdravotnická služba VS ČR – zdravotní péče personálu VS ČR, osobám ve VTOS, VV a výkonu zabezpečovací detence,
- zotavovny VS ČR – rekreace, rehabilitace, školení personálu VS ČR.

3.3 Personál Vězeňské služby

Personál VS ČR tvoří příslušníci a civilní zaměstnanci. K 31. 12. 2019 zaměstnávala VS ČR celkem 11 312 pracovníků. Z tohoto počtu bylo 6 985 (61,75 %) příslušníků a 4 327 (38,25 %) civilních zaměstnanců (VS ČR 2020a, s. 26). Z historického hlediska se pak toto rozložení výrazně nemění (viz obrázek č. 1). Data o početním stavu personálu VS ČR k 31. 12. 2020 budou zveřejněna ve Statistické ročence VS ČR 2020, která by měla být k dispozici na konci dubna 2021 (Mäsiarová, 2021).

Obrázek 1: Vývoj početního stavu personálu VS ČR v letech 2009–2019

Zdroj: Vlastní zpracování (VS ČR, 2020a)

4. VÝKON TRESTU V ČR

4.1 Legislativní ukotvení

„Účelem VTOS je prostředky stanovenými tímto zákonem působit na odsouzené tak, aby snižovali nebezpečí recidivy svého kriminálního chování a vedli po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem, chránit společnost před pachateli TČ a zabránit jim v dalším páchání TČ“ (§ 1 odst. 2 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů). Kromě tohoto zákona upravují VTOS v ČR zejména (řazeno abecedně):

- evropská vězeňská pravidla, doporučení Rec (2006) 2,
- nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky,
- usnesení č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.,
- vnitřní a organizační řády věznic a vazebních věznic,
- vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby,
- vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění novel,
- zákon č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů,
- zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád),
- zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich,
- zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce,
- zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby,
- zákon č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů,
- zákon č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů,
- zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 500/2004 Sb., správní řád,
- zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážci České republiky (Raszková, Hoferková, 2018, s. s. 52–54).

4.2 Ukládání trestu

O uložení trestu za spáchaný TČ rozhodují nezávislé soudy (hlava čtvrtá, čl. 90. ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky). Typy trestů jsou vyjmenovány v § 55 zákona č. 40/2009 Sb. Tato práce se zabývá nepodmíněným trestem odnětí svobody, který je vykonáván ve věznicích a odsouzení jsou do něj přijímáni na základě písemného rozhodnutí soudu (§ 1 odst. 1 a § 6 odst. 1 zákona č. 169/1999 Sb.).

Od 1. 10. 2017 existují dva typy VTOS. VTOS s ostrahou – nízký, střední (dále SSZ) a vysoký (dále VSZ) stupeň zabezpečení a se zvýšenou ostrahou (zákon č. 58/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 169/1999 Sb., o VTOS a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony).

Do zvýšené ostrahy jsou zařazováni:

- pachatelé závažných zločinů s minimálním trestem 8 let,
- pachatelé odsouzení za TČ ve prospěch organizované skupiny,
- odsouzení pachatelé, kteří v posledních 5 letech uprchli nebo se o útěk z VTOS, VV či zabezpečovací detence pokusili,
- nebo pachatelé s výjimečným trestem.

Ostatní odsouzení jsou zařazováni do VTOS s ostrahou (§ 56 odst. 2 zákona č. 40/2009 Sb.).

O zařazení do VTOS rozhodují soudy. Výjimkou je zařazování do stupňů zabezpečení při VTOS s ostrahou, o kterém rozhoduje příslušná věznice (dříve pouze soud). Důvodem k této změně byla snaha zefektivnit stávající stav, kdy byli odsouzení zařazováni do VTOS pouze na základě trestněprávních kritérií (současná úprava zohledňuje i stupeň bezpečnostního rizika VTOS každého odsouzeného). S touto změnou byla v ČR zavedena i analýza rizik a potřeb (Risk / Needs Assessment), která umožňuje díky hodnocení jednotlivých faktorů osobnosti odsouzených lepší práci s odsouzenými a usnadňuje jejich úspěšný návrat do společnosti po ukončení VTOS (VS ČR © 2021e).

V současnosti existuje v ČR celkem 10 vazebních věznic, 25 věznic a 2 detenční ústavy (VS ČR © 2021d).

4.3 Specifické skupiny odsouzených

Specifické skupiny odsouzených tvoří odsouzení se zvláštními potřebami či nároky na VTOS. Podle zákona č. 169/1999 Sb. a vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb. mezi ně patří:

- mladiství,
- odsouzené ženy,
- trvale pracovně nezařaditelní (dále TPN),
- odsouzení s poruchami duševními a s poruchami chování,
- doživotně odsouzení,
- odsouzení cizinci,
- odsouzení se sexuální deviací,
- odsouzení se závislostí na drogách, alkoholu či hracích automatech,
- odsouzení s mentálním postižením.

Skupinu TPN odsouzených tvoří v drtivé většině osoby se zdravotní klasifikací F, která je udělována (Razzková, Hoferková, 2015, s. 15–16):

- osobám ve třetím stupni invalidity – vozíčkáři,
- osobám, které nemohou být trvale zařazeny do pracovního procesu,
- mužům starším 65 let, pokud sami nepožádají o pracovní zařazení,
- ženám starším 60 let, pokud samy nepožádají o pracovní zařazení.

Toto rozdělení koresponduje i se zákonným vymezením kategorie TPN (§ 69 zákona č. 169/1999 Sb.). Pro tuto skupinu jsou v rámci příslušných věznic generálním ředitelem VS ČR zřizována specializovaná oddělení (§ 58 odst. 2 zákona č. 169/1999 Sb.).

Již samotné vymezení kategorie TPN jako tzv. kategorie sběrné je značně problematické. Kromě osob zdravotně postižených do ní totiž patří i všechny osoby starší 65 let nehledě na svůj zdravotní stav (Veřejný ochránce práv, 2016, s. 35). V důsledku toho pak v praxi dochází k tomu, že ne všechny osoby řadící se do kategorie TPN mohou vykonávat trest odnětí svobody na všech odděleních, která se pro VTOS těchto odsouzených specializují. Kromě Veřejného ochránce práv se vymezením kategorie TPN zabývá i Koncepce vězeňství do roku 2025 (Ministerstvo spravedlnosti, 2016, s. 74), ve které je explicitně napsáno, že v budoucnosti by měly být do kategorie TPN zařazovány pouze osoby zdravotně postižené.

5. PACHATEL VOZÍČKÁŘ

5.1 Vznik handicapu pachatele vozíčkáře

Vozíčkářem může být člověk od narození nebo se jím stane během života (Život bez bariér, © 2021). V případě pachatele vozíčkáře lze tedy spatřovat tři způsoby jeho vzniku:

- pachatel je vozíčkář ještě před spácháním TČ – od narození / ochrny v průběhu života v důsledku zranění / nemoci,
- pachatel se stane vozíčkářem v důsledku spáchání TČ – např. viník dopravní nehody,
- nebo se vozíčkářem stane až v průběhu VTOS – v důsledku onemocnění / stáří.

5.2 Trestní řízení vozíčkáře

Trestní řízení se v ČR řídí zejména zákonem č. 141/ 1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád). Na jeho základě pak probíhá ve dvou fázích – přípravné řízení a řízení před soudem.

5.2.1 Přípravné řízení

Prvotním impulsem k zahájení trestního řízení je podání trestního oznámení nebo výsledek vlastní činnosti orgánu činného v trestním řízení. Cílem přípravného řízení zahájeného Policií ČR je příprava podkladů a zjištění skutečností nezbytných pro řízení před soudem. Podle činností lze přípravné řízení rozdělit na (Policie ČR, © 2020):

- fázi prověřování – zjišťování a prověřování skutečností nasvědčujících možnosti spáchání TČ (ohledání místa činu, věcí, zajišťování stop apod.). Na základě takto zjištěných skutečností může Policie ČR trestní stíhání zahájit (fáze vyšetřování), odložit (pro nepříslušnost orgánu, nepřípustnost / neúčelnost stíhání nebo pokud zjištěné skutečnosti neopravňují orgán stíhání zahájit) nebo dočasně odložit (pokud je to nezbytné pro další stíhání),
- fázi vyšetřování – pokud je v předchozí fázi prokázána oprávněnost trestního stíhání, vydá Policie ČR usnesení o zahájení trestního stíhání (někdy je třeba i souhlas poškozeného). Následně má za úkol vyhledat důkazy k objasnění samotného TČ (výslechy, podání vysvětlení, ohledání věcí – pokud byly některé úkony vykonány již ve fázi prověřování nemusí je Policie ČR opakovat). Poté předá věc státnímu zástupci, který na její návrh podá žalobu (soudní jednání), věc odkloní (jednání o dohodě a vině, podmíněné zastavení trestního stíhání), postoupí jinému orgánu (přestupky, kázeňské, kárné řízení), zastaví trestní stíhání (čin / pachatel nebyl prokázán, pachatel zemřel, zanikla trestnost činu) nebo ho přeruší.

Obviněný může být vyšetřován na svobodě nebo na něj může být soudem na základě žádosti Policie ČR již během přípravného řízení uvalena vazba. Ta může trvat až do ukončení trestního stíhání. Podmínky pro její uvalení jsou uvedeny v § 67 zákona č. 141/1961 Sb. na základě, kterých je rozlišována:

- vazba útěková – obava, že se bude obviněný vyhýbat trestnímu stíhání / trestu,
- vazba koluzní – obava, že bude obviněný mařit vyšetřování (např. ovlivňování svědků),
- vazba předstižná – obava, že obviněný bude pokračovat v TČ.

V případě VV vozíčkářů nejsou v rámci věznic zřizována žádná specializovaná oddělení. Vozíčkáři jsou umístováni na oddělení VV příslušných věznic a přizpůsobení vzhledem k jejich postižení spočívá pouze v úpravě bezbariérovosti těchto prostor (Šmurcová, 2020).

5.2.2 Řízení před soudem

Řízení před soudem začíná podáním žaloby soudu ze strany státního zástupce. Stejně jako přípravné řízení sestává i řízení před soudem z několika fází (Policie ČR, © 2020):

- předběžné projednání obžaloby (nemusí být),
- hlavní líčení – veřejné (výjimečně neveřejné) soudní jednání o hlavní otázce trestního řízení, vině a trestu pro obžalovaného, výsledkem je rozhodnutí soudu (může věc státnímu zástupci vrátit, zastavit, podmíněně zastavit / přerušit trestní stíhání, rozhodnout rozsudkem),
- opravné řízení (nemusí být) – strany nespokojené s rozhodnutím soudu mohou využít opravných prostředků (řádné / mimořádné).

5.3 Výkon trestu vozíčkáře

Jak již zaznělo výše, vozíčkář se jakožto osoba zdravotně postižená řadí do kategorie TPN odsouzených. Podle zákona č. 169/1999 Sb. má osoba těžce zdravotně postižená právo na přiměřené podmínky směřující k důstojnému VTOS. Nicméně tyto „*přiměřené podmínky*“ nejsou nikde blíže specifikovány a každá věznice tak řeší podmínky VTOS vozíčkářů sama. „*To v sobě může, dle konkrétních okolností, zahrnovat specifickou úpravu materiálních podmínek, případně i dalších modifikací v přístupu k těmto osobám, jako je např. zajištění nadstandardní lékařské péče, omezení používání některých donucovacích prostředků a případně i zajištění osobních asistenčních služeb*“ (Veřejný ochránce práv, 2010 s. 97). Z výzkumu Veřejného ochránce práv (2010; 2016) dále vyplývá, že věznice často nejsou plně / částečně schopny podmínky pro VTOS vozíčkářů dostatečně přizpůsobit.

Za problémové oblasti považuje Veřejný ochránce práv zejména (2010; 2016):

- materiální podmínky pro VTOS – bezbariérově upravené prostory pro VTOS, vhodně upravené a vybavené ubytovací prostory a prostory pro hygienu apod.,
- sociální péči – zejména asistence,
- zdravotní péči – včetně poskytování rehabilitační péče a zajišťování nezbytných zdravotních pomůcek.

Věznice nedostatky v těchto oblastech často neřeší. Pokud ano, tak nesystémově. Vyřeší *ad hoc* jeden konkrétní problém, ale komplexním řešením se nezabývají (Veřejný ochránce práv, 2010 s. 97).

6. VÝKON TRESTU VOZÍČKÁŘŮ VE VĚZNICI PARDUBICE

6.1 Výzkumné šetření

Cílem výzkumného šetření uskutečněného ve dnech 30. 11. 2020–2. 12. 2020 ve Věznici Pardubice bylo analyzovat postavení vozíčkářů při VTOS ve Věznici Pardubice a z dosažených výsledků navrhnout možná opatření vedoucí ke zlepšení stávající situace při VTOS vozíčkářů.

Pro získání dat byl využit rozhovor s vedoucí oddělení pro výkon trestu Věznice Pardubice mjr. Mgr. Petrou Sýkorovou a dotazníkové šetření mezi odsouzenými vozíčkáři (viz příloha B).

Struktura výzkumu sestává z těchto částí:

- obecné informace o věznici a oddělení pro VTOS TPN,
- profil odsouzených vozíčkářů,
- nástup vozíčkářů do VTOS,
- průběh VTOS vozíčkářů (stěžejní část výzkumu zabývající se pěti dílčími oblastmi):
 - materiální podmínky VTOS,
 - sociální péče,
 - zdravotní péče,
 - programy zacházení,
 - opatření přijatá v souvislosti s epidemií SARS-CoV-2,

Zatímco ostatní části byly zpracovány na základě dat z pouze jednoho zdroje (rozhovor nebo dotazník), tuto část tvoří komparace informací získaných z obou zdrojů výzkumného šetření,

- propuštění vozíčkářů z VTOS.

Pro kontext výzkumu je třeba ještě uvést, že v roce 2020 zřizovala VS ČR oddělení pro VTOS TPN v rámci (VS ČR, 2020b, s. 21–22):

- sedmi vazebních věznic – České Budějovice, Liberec, Litoměřice, Ostrava, Praha Pankrác, Praha Ruzyně a Teplice,
- osmi věznic – Břeclav, Karviná, Kynšperk nad Ohří, Ostrov, Pardubice, Plzeň, Rapotice, Světlá nad Sázavou,
- pro úplnost je třeba ještě uvést Věznici Všehrady, kde bylo ve stejné době zřízeno oddělení pro výkon trestního opatření odnětí svobody mladistvých TPN mužů. Na tomto oddělení nebyl v současnosti ani v minulosti umístěn žádný odsouzený (Březina, 2020). Její zmírnění je tak čistě informativní.

V rámci výzkumu byla oslovena všechna výše zmíněná zařízení. Dvě věznice i přes opakované žádosti o poskytnutí informací nereagovaly, a proto nemohly být do výstupu zahrnuty. Nicméně z informací zjištěných z jejich vnitřních řádů se jeví jako velmi pravděpodobné, že v nich VTOS vozičkářů probíhal / probíhá.

Z ostatních zařízení probíhal VTOS vozičkářů v období listopad–prosinec 2020 ve:

- Věznici Karviná – 3 vozičkáři ve VTOS se zvýšenou ostrahou (Loučková, 2020),
- Věznici Ostrov – 4 vozičkáři ve VTOS s ostrahou – VSZ (Stöckbauerová, 2020),
- Věznici Pardubice – 11 vozičkářů ve VTOS s ostrahou – 3 SSZ a 8 VSZ (Sýkorová, 2020).

Během výzkumu bylo dále zjištěno, že v minulosti probíhal VTOS vozičkářů ještě ve:

- Vazební věznici Litoměřice – 1 vozičkář (Kindl, 2020),
- Vazební věznici Ostrava – 2 vozičkáři (Poštulka, 2020),
- Vazební věznici Praha Ruzyně – několik vozičkářů mužů (Měrka, 2020),
- Vazební věznici Teplice – 2 vozičkářky (Pilný, 2020),
- Věznici Břeclav – několik vozičkářů (Janečka, 2020),
- Věznici Rapotice – 1 vozičkář (Čech, 2020),
- Věznici Světlá nad Sázavou – 3 vozičkářky (Kohoutová, 2021).

6.2 Historie věznice

Historie vězeňství v Pardubicích se začala psát mezi lety 1888–1891, kdy zde vznikla donucovací pracovna pro právě propuštěné vězně – muže, u kterých se předpokládalo, že po propuštění z VTOS nebudou schopni úspěšného návratu zpět do společnosti a pro některé recidivisty. Takto pracovna fungovala i po vzniku ČSR. V době Protektorátu Čechy a Morava (1943) byla transformována na pracovní výchovný tábor, do kterého byli umísťováni lidé vyhýbající se nucenému pracovnímu nasazení v Německu nebo lidé z něj uprchlí. Díky velikosti prostoru, na kterém se tábor nacházel zde byl později zřízen i sběrný tábor. V letech 1944–1945 jím prošlo 1 431 lidí před transportem do koncentračních táborů. Na konci 2. světové války zde byli vězněni nacističtí kolaboranti a Němci určení k odsunu. Po roce 1948 se z donucovací pracovny stal zvláštní útvar nápravných zařízení. Počínaje rokem 1952 zde probíhal VTOS žen, mladistvých žen a mužů. Po pádu komunismu sloužila věznice pro VTOS žen a mladistvých žen (všechny nápravně výchovné skupiny), mužů (I. nápravně výchovná skupina) a VV žen z východočeského regionu. Na základě novelizace zákona o VTOS z roku 1994 začala věznice zajišťovat VTOS žen a mladistvých žen (dohled, dozor, ostraha, zvýšená ostraha), mužů (dozor) a do roku 2002 i VV žen ze spádových okresů. Nad rámec toho ještě

existovala v rámci každé úrovně zabezpečení specializovaná oddělení pro VTOS osob s duševními poruchami, poruchami chování a TPN odsouzených. Roku 2004 se věznice stala ryze mužskou. Nadále zajišťovala VTOS mužů a TPN mužů s dozorem a ostrahou. Od roku 2017 zajišťuje věznice (v souladu s novelizací zákona č. 169/1999 Sb.) VTOS mužů a TPN mužů s ostrahou v SSZ a VSZ a výkon trestního opatření odnětí svobody mladistvých mužů (VS ČR, © 2021b).

6.3 Oddělení pro výkon trestu trvale pracovní nezařaditelných

Oddělení pro VTOS TPN odsouzených bylo v pardubické věznici zřízeno v roce 2001. V současnosti zajišťuje VTOS TPN mužů s ostrahou v SSZ a VSZ. Jeho celková kapacita je 108 míst (40 míst pro odsouzené v SSZ – jeden oddíl a 68 míst v VSZ – tři oddíly). V době výzkumu zde bylo umístěno 107 odsouzených – 35 v SSZ a 72 v VSZ (Sýkorová, 2020).

6.4 Profily vozíčkářů

Z celkového počtu odsouzených na tomto oddělení bylo v době výzkumu 11 vozíčkářů. Většina z nich byla zařazena v VSZ (8 vozíčkářů). V SSZ byli 3 vozíčkáři. VTOS vozíčkářů zde probíhal i v minulosti, ale kvůli absenci vedení statistiky jejich počtu není možné říct kolik jich bylo (Sýkorová, 2020).

Z provedeného dotazníkového šetření mezi odsouzenými vozíčkáři byly o respondentech zjištěny následující informace:

- věková struktura:
 - 18–34 let – 1 respondent,
 - 35–49 let – 4 respondenti,
 - 50–64 let – 3 respondenti,
 - 65 let a více – 3 respondenti,
- nejvyšší dosažené vzdělání:
 - základní – 2 respondenti,
 - středoškolské – 5 respondentů,
 - vyšší odborné – 3 respondenti,
 - vysokoškolské – 1 respondent,
- rodinný stav:
 - svobodný – 1 respondent,
 - ženatý – 1 respondent,
 - rozvedený – 9 respondentů,

- způsob vzniku handicapu:
 - před spácháním TČ – 6 respondentů,
 - v důsledku spáchání TČ – 1 respondent,
 - během VTOS – 4 respondenti,
- trestná činnost:
 - hospodářská TČ – 3 respondenti,
 - majetková TČ – 2 respondenti,
 - mravnostní TČ – 1 respondent,
 - násilná TČ – 2 respondenti,
 - jiná TČ (obecné ohrožení a podvod) – 2 respondenti,
 - 1 respondent na tuto otázku neodpověděl,
- míra recidivy:
 - první VTOS – 6 respondentů (3 uvedli, že byli dříve umístěni i ve Vazební věznici Ostrava, Věznici Rapotice a vězeňských nemocnicích v Praze a v Brně),
 - druhý VTOS – 4 respondenti (2 uvedli jako další místa VTOS Vazební věznici Praha Pankrác a věznice v Břeclavi, Novém Sedle a Odolově. Jeden z nich se stal vozíčkářem až v průběhu VTOS, a tudíž lze předpokládat, že předešlý trest absolvoval jako zdravá osoba. Tomu nasvědčují i místa předešlých VTOS),
 - třetí a další VTOS – 1 respondent (jako další místo VTOS uvedl Vazební věznici Praha Pankrác. Vozíčkářem se stal až v průběhu VTOS, z čehož je stejně jako v předešlém případě zřejmé, že předcházející tresty absolvoval jako zdravá osoba),
- délky trestů:
 - 1–5 let – 4 respondenti (2 byli ve VTOS poprvé a 2 podruhé),
 - 5–10 let – 5 respondentů (3 byli ve VTOS poprvé a 2 podruhé),
 - více než 10 let – 2 respondenti (1 byl v prvním a 1 ve třetím a dalším VTOS),
- vykonané části trestů:
 - do jednoho roku – 1 respondent,
 - 1–5 let – 6 respondentů,
 - 5 let a více – 2 respondenti,
 - 2 respondenti na tuto otázku neodpověděli.

6.5 Nástup do výkonu trestu

Odsouzení jsou do Věznice Pardubice eskortováni z tzv. nástupních (příjmových) věznic na základě rozhodnutí dispečera Generálního ředitelství VS ČR. V příjmové věznici jsou odsouzení podrobni vstupní lékařské prohlídce a seznámeni se svými právy a povinnostmi během VTOS. Po eskortu do pardubické věznice tráví odsouzení standardně nějaký čas na nástupním oddíle, kde je jim vytvořen program zacházení. Poté mohou být zařazeni do příslušného oddílu VTOS. Protože věznice nedisponuje bezbariérovým nástupním oddílem, jsou vozíčkáři umisťováni přímo do příslušného oddílu VTOS TPN (Sýkorová, 2020).

6.6 Průběh výkonu trestu

V průběhu VTOS jsou odsouzení povinni řídit se ustanoveními vnitřního řádu Věznice Pardubice (účinný od 1. 12. 2020). Součástí tohoto řádu je i časový rozvrh dne, ve kterém jsou jednotlivé denní aktivity rozděleny v čase (viz příloha C, D) (Sýkorová, 2020).

6.6.1 Materiální podmínky výkonu trestu

Oddělení pro VTOS TPN disponuje čtyřmi oddíly zřízenými v rámci šesti ubytoven (jedna pro odsouzené v SSZ a pět v VSZ). Bezbariérově upravené pro VTOS vozíčkářů jsou pouze dvě z nich:

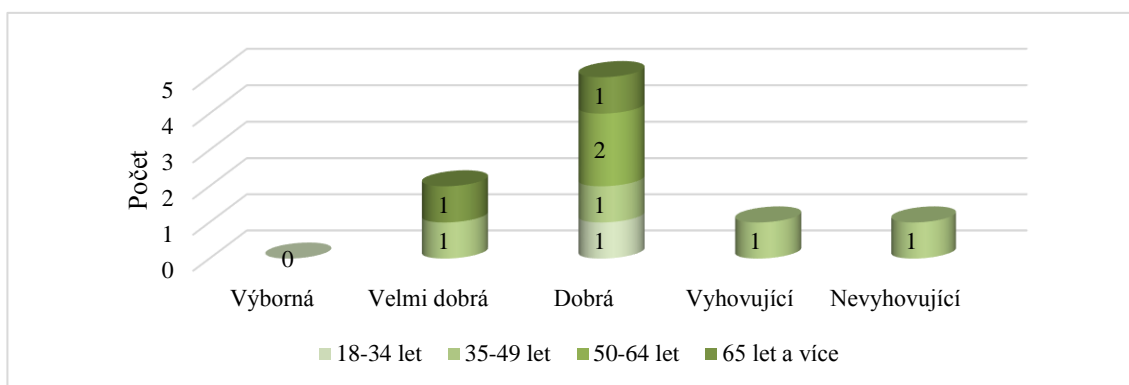
- ubytovna D1 (SSZ) – dvě propojené ložnice s vlastní prostornou koupenou a toaletou, kapacita je 7 osob (Sýkorová, 2020),
- ubytovna H1 (VSZ) – deset ložnic:
 - dvě ložnice s polohovacími lůžky, společnou koupelnu a toaletou přizpůsobenou pro vozíčkáře, v každé ložnici mohou být 2 osoby,
 - osm ložnic s kapacitou 14 osob (tři ložnice po 3 osobách a pět po 1 osobě), všechny ložnice disponují vlastní toaletou, tyto toalety ale nejsou dostatečně prostorné pro asistenci vozíčkářům. Pro potřeby hygieny využívají osoby zde ubytované společnou koupelnu na chodbě (Sýkorová, 2020).

Při ubytování vozíčkářů je snaha, aby v ložnicích pro 3 odsouzené byli ubytováni maximálně 2 vozíčkáři a třetí osoba byla bez handicapu. V upravených prostorách pro hygienu jsou rozšířené sprchové kouty, vyšší toaletní mísy a madla pro usnadnění jejich užívání (Sýkorová, 2020).

Vybavení jednotlivých ložnic je standardizováno ve vnitřním řádu věznice a sestává z ubytovacích lůžek, skříněk na osobní věci, stolů a židlí. Vše je uzpůsobeno prostorovým možností ložnic a počtu osob v nich ubytovaných. Oproti ostatním odsouzeným mohou vozíčkáři využívat dvě skřínky na osobní věci místo jedné. Navíc pro odsouzené s horší

pohyblivostí disponuje věznice deseti elektricky polohovatelnými lůžky. O jejich využití rozhoduje na základě zdravotního stavu odsouzeného lékař. Vozičkáři ve Věznici Pardubice tato lůžka vzhledem ke svým postižením ve většině případů potřebují. V době výzkumu byla všechna tato lůžka využívána. Pro případy nouze jsou v ložnicích umístěna nouzová signalizační zařízení, prostřednictvím kterých si mohou odsouzení přivolat pomoc (čl. 6 vnitřního řádu pro odsouzené Věznice Pardubice, Sýkorová, 2020).

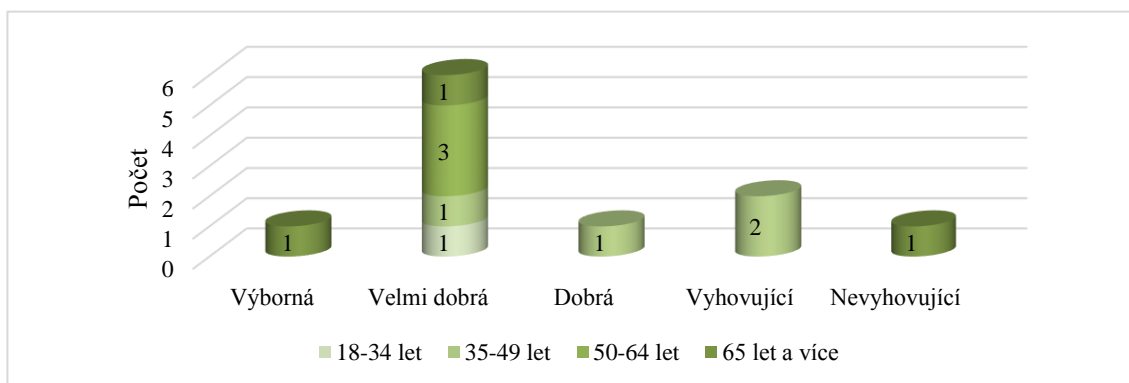
V rámci dotazníkového šetření byli respondenti požádáni o zodpovězení otázek týkajících se ubytování na oddělení. Svou odpověď jim poskytlo 9. Tito respondenti byli většinou ubytováni ve skupinách 2–3 osob. Pouze 1 byl ubytován samostatně a 2 byli ubytováni ve skupině 3 a více osob. Úroveň ubytování pak hodnotili ve většině případů průměrně (viz obrázek č. 2). Velmi dobře ji ohodnotili 2 respondenti. Spíše negativně či negativně byla úroveň ubytování hodnocena ve dvou případech (dotazníkové šetření, 2020).

Obrázek 2: Hodnocení úrovně ubytování vozičkářů ve Věznici Pardubice

Zdroj: Vlastní zpracování (dotazníkové šetření Věznice Pardubice)

Celkovou úroveň přizpůsobení materiálních podmínek pro VTOS vozičkářů na oddělení ohodnotili všichni respondenti (viz obrázek č. 3). Toto hodnocení bylo ve většině případů spíše kladné (6 respondentů). Jako výbornou ji označil 1 respondent. Zbývající respondenti ji ohodnotili dobře, spíše negativně nebo negativně (dotazníkové šetření, 2020).

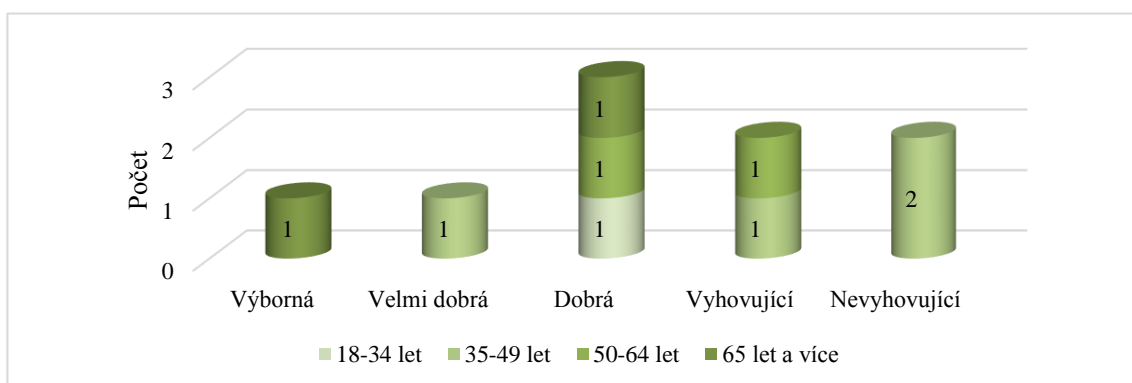
Obrázek 3: Hodnocení materiálních podmínek VTOS vozičkářů ve Věznici Pardubice

Zdroj: Vlastní zpracování (dotazníkové šetření Věznice Pardubice)

6.6.2 Sociální péče

VS ČR není poskytovatelem sociálních služeb. Oddělení pro VTOS TPN Věznice Pardubice tedy nedisponuje vlastními zaměstnanci pro výkon činností sociálního charakteru (asistence při přesunech, oblékání, hygieně apod.). Pro tyto činnosti jsou využíváni jiní odsouzení, kteří jsou pracovníčně zařazeni jako sanitáři či ošetřovatelé. Tito odsouzení jsou ubytováni spolu s vozíčkáři a jsou k dispozici všem osobám umístěným na daném oddíle. Z rozhovoru s vedoucí oddělení výkonu trestu věznice vyplývá, že jsou osobám zde umístěným k dispozici 24 hodin denně. Kvalifikaci pro tyto činnosti splňují buď z civilního života nebo mohou absolvovat sanitářský kurz probíhající pod záštitou Vazební věznice Praha Pankrác ve Vojenské ústřední nemocnici v Praze. V době výzkumu vykonávali tyto činnosti 3 sanitáři s praxí z civilního života. Mzda sanitářů vychází z platových tabulek na základě jejich odborného vzdělání. Nejčastější náplní jejich práce je dopomoc vozíčkářům při osobní hygieně, při přesunech v rámci věznice nebo do zdravotnických zařízení (Sýkorová, 2020).

Hodnocení úrovně sociální péče na oddělení poskytlo 9 respondentů. Celkově bylo toto hodnocení spíše negativní (viz obrázek č. 4). Jako vyhovující nebo nevyhovující ji označili 4 respondenti, zatímco výborně nebo velmi dobře 2. Zbývající 3 respondenti ji pak hodnotili jako dobrou. V rámci dotazníků hodnotili respondenti i kvalifikaci a lidský přístup sanitářů. Osm respondentů vnímalo lidskou stránku sanitářů kladně. Zbývající 3 ji ohodnotili jako dobrou (1) nebo vyhovující (2). Kvalifikaci naproti tomu hodnotilo pozitivně 5 respondentů. Jako dobrou nebo vyhovující ji v obou případech označili vždy 3 respondenti. Negativně hodnotili sociální péči právě ti respondenti, kteří hodnotili negativně i kvalifikaci sanitářů (dotazníkové šetření, 2020).

Obrázek 4: Hodnocení úrovně sociální péče vozíčkářů ve Věznici Pardubice

Zdroj: Vlastní zpracování (dotazníkové šetření Věznice Pardubice)

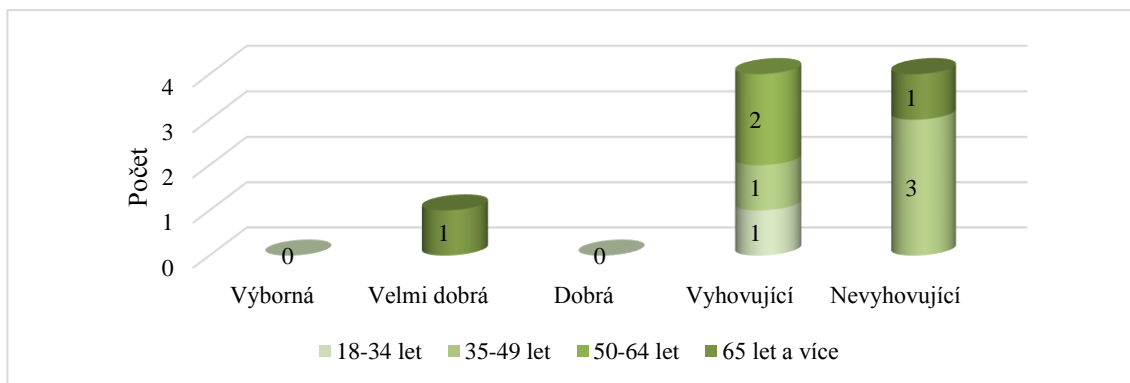
6.6.3 Zdravotní péče

Zdravotní péči ve věznici zajišťuje vězeňské zdravotnické středisko, které poskytuje základní lékařské služby. Odbornou zdravotní péčí potom zajišťují vězeňské nemocnice (Praha Pankrác, Brno) nebo civilní zdravotnická zařízení. Tato péče je hrazena ze všeobecného zdravotního pojištění (Sýkorová, 2020).

Obecně je třeba, aby věznice zajistily komplexní a dostupnou zdravotní péči. Kromě klasické zdravotní péče do ní podle § 13 zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění, ve znění pozdějších předpisů patří:

- poskytování rehabilitace – z důvodu imobility získává vozíčkář svalovou hmotu pomaleji a ztrácí ji rychleji než osoba nehandicapovaná. Proto je rehabilitace velmi důležitou součástí života vozíčkáře. Díky ní je vozíčkář schopen (minimálně) stabilizovat stávající stav (respektive minimalizovat / zpomalit negativní dopady plynoucí ze svého postižení), případně ho zlepšit. To má jistě pozitivní následky jak po stránce fyzické, tak psychické. V opačném případě, tedy pokud není rehabilitační péče poskytována, může vozíčkář již během krátké doby pocítit citelné negativní a v některých případech i nevratné následky. Z vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb. vyplývá, že ve VTOS je rehabilitace poskytována / zajišťována na základě indikace lékařem. Přestože věznice poskytování rehabilitačních služeb (ať už v rámci svých kapacit nebo ve spolupráci se soukromými organizacemi) nevyklučují, ze zprávy ze systematických návštěv věznic Veřejným ochráncem práv (2016, s. 43) vyplývá, že k lékařské indikaci a následné rehabilitační terapii dochází zcela výjimečně. Věznice Pardubice není výjimkou (Sýkorová, 2020),
- zajištění nezbytných zdravotních pomůcek – každý vozíčkář vyžaduje určité kompenzační pomůcky, které usnadňují jeho život a bez kterých se neobejde. Mezi tyto pomůcky patří invalidní vozíky, chodítka, berle, polohovací postele, protézy apod. Věznice tedy musí být schopná nejen zajistit získání, ale i případnou údržbu těchto pomůcek. V rámci těchto činností spolupracuje věznice příležitostně se servisními firmami (Sýkorová, 2020).

Hodnocení zdravotní péče na oddělení poskytlo 9 respondentů (viz obrázek č. 5). Na rozdíl od předchozích hodnocení byli respondenti v této otázce v celku jednotní. Osm respondentů ji hodnotilo spíše negativně. Nejzásadnějším problémem se jeví absence rehabilitační péče (výslovně ji zmínili 4 respondenti) a obecně poskytovaná zdravotní péče vězeňským zdravotnickým střediskem, na kterou si stěžovalo 5 respondentů (dotazníkové šetření, 2020).

Obrázek 5: Hodnocení úrovně zdravotní péče vozičkářů ve Věznici Pardubice

Zdroj: Vlastní zpracování (dotazníkové šetření Věznice Pardubice)

6.6.4 Programy zacházení

„Program zacházení je výchovný prostředek vedoucí k přijetí odpovědnosti za spáchaný TČ, ke snižování nebezpečí recidivy kriminálního chování a k přípravě na soběstačný život v souladu se zákonem po propuštění“ (čl. 25 odst. 1 vnitřního řádu pro odsouzené Věznice Pardubice). Odsouzeným ho individuálně stanovuje speciální pedagog při nástupu do VTOS. V případě TPN v pardubické věznici je při vytváření těchto programů vždy přihlíženo k jejich specifickým potřebám a zdravotnímu stavu (Sýkorová, 2020).

Podle náplně se programy zacházení s odsouzenými členi do následujících kategorií (§ 36 odst. 2 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb.):

- pracovní aktivity – TPN odsouzení zpravidla nejsou do pracovního procesu zařazováni. Pokud ale o zaměstnání usilují, mohou podat žádost a po jejím schválení ošetřujícím lékařem a odbornou komisí mohou zaměstnání během VTOS získat. V pardubické věznici se z dlouhodobého hlediska jedná o mizivá procenta TPN. Vozičkáři na tomto oddělení o pracovní zařazení nežádají (Sýkorová, 2020). To potvrzuje i dotazníkové šetření, kde se pouze 1 respondent vyjádřil, že mu bylo nabídnuto zaměstnání v oblasti práce s kovem, které odmítl (dotazníkové šetření, 2020),
- vzdělávací aktivity – odsouzení si mohou zvyšovat vzdělání prostřednictvím vzdělávacích aktivit poskytovaných Školským vzdělávacím střediskem. Mezi tyto aktivity patří:
 - učební obor kuchař – číšník,
 - kurz výpočetní techniky,
 - kurz anglického jazyka,
 - kurz výtvarného zpracování keramiky,

- kurz malířských a natěračských prací,
- kurz FIE (Feuersteinovy metody instrumentálního vzdělávání),
- kurz chovatel včel,

V době výzkumu vozíčkáři vzdělávací středisko nenavštěvovali (Sýkorová, 2020),

- speciálně výchovné aktivity – během VTOS pracují s odsouzenými odborní pracovníci s cílem přispět k jejich úspěšnější integraci do společnosti po propuštění z VTOS. Ve Věznici Pardubice jsou realizovány zejména:
 - program 3Z (zastav se, zamysli se a změň se) – cílem je pomoci odsouzeným změnit jejich přístup k TČ a přispět k získání žádoucích dovedností potřebných k lepší integraci do společnosti po propuštění z VTOS. V rámci programu jsou odsouzení vedeni k zamyšlení se nad spáchanou TČ a uvědomění si a přijetí následků plynoucích z jejího páchaní. Tento program je určen zejména pro recidivisty, kteří zvažují podat žádost o podmíněčné propuštění nebo se blíží doba jejich propuštění z VTOS,
 - program VIT (Victim Impact Training = vnímám i tebe) – cílem je zvýšit odpovědnost odsouzených za spáchaný TČ, posílit jejich empatii vůči poškozeným a motivovat je k pozitivním změnám osobnosti. Cílovou skupinou programu jsou pachatelé TČ, ve které je v pozici poškozené strany fyzická osoba. Programu se naopak nemohou účastnit pachatelé TČ sexuálního charakteru, TČ páchané na dětech a osoby s projevy akutního psychiatrického onemocnění,
 - program GLM (Good-Lives Model = model dobrého života) – cílem je zamezit agresivnímu jednání odsouzených a jejich dalšímu páchaní TČ. V rámci programu jsou odsouzení vedeni k uvědomění si svého kriminálního (mnohdy impulsivního) chování, hledání jiného způsobu řešení náročných životních situací a hlubší práci na své osobnosti. Program je určen pro pachatele násilné TČ (Sýkorová, 2020),
- zájmové aktivity – odsouzení se mohou pravidelně účastnit zájmových aktivit. K oblíbeným patří Všeobecně vzdělávací klub vedený vychovatelem. Každý vychovatel vede dvě volnočasové aktivity a zaměření se odvíjí od jeho zájmu (dějepis, zeměpis, český jazyk, poslech vážné hudby apod.). Hojně využívány jsou také aktivity nabízené terapeutickým centrem věznice:
 - arteterapie,
 - terapie prací – údržba zahrady, terapeutického centra, kultivace prostředí,
 - kreativní dílna,

- pohybová terapie – speciálně zaměřená na TPN odsouzené,
- keramická dílna,
- sebeobslužné a pracovní aktivity – pro pracující odsouzené,
- rukodělné činnosti – v případě TPN jsou rukodělné činnosti doprovázeny kulturně relaxačními aktivitami, které rozvíjí a udržují tvůrčí schopnosti, kvalitu sociokulturní lidské úrovně a umožňují rozvoj zdravého prožívání sebe sama,
- rozvoj osobnosti – pro odsouzené zařazené ve výstupním oddíle,
- apiterapie – činnosti spojené se včelařstvím,
- skupinová práce s hudbou,
- individuální pohovory,

Terapeutické centrum věznice je plně bezbariérové a vozíčkáři se tak mohou účastnit všech výše vyjmenovaných aktivit. Zájem o ně se však odvíjí od zájmu odsouzených na sobě pracovat a změnit se (Sýkorová, 2020),

- aktivity v oblasti utváření vnějších vztahů – cílem je usnadnit odsouzeným vstup do normálního života po propuštění z VTOS. Sociální pracovníci napomáhají odsouzeným při navazování / udržování sociálních vazeb s rodinnou, přáteli či bývalými kolegy a při získávání dokladů nutných pro jednání s úřady práce či charitativními organizacemi (Sýkorová, 2020).

6.6.5 Opatření přijatá v souvislosti s epidemií SARS-CoV-2

Epidemie SARS-CoV-2 (také COVID-19 nebo coronavirus) zasáhla téměř všechny aspekty lidských životů a činností. Nejinak tomu bylo a je i v případě Věznice Pardubice. Epidemie a v souvislosti s ní přijatá opatření se zásadně dotkla jak zaměstnanců, tak odsouzených. Aby došlo ke snížení rizika šíření nákazy, byla věznicí přijata následující opatření:

- občanští zaměstnanci a zaměstnanci oddělení pro VTOS věznice byli rozděleni do dvou skupin, které se střídají v režimu odpoledních a ranních směn tak, aby se nepotkávali,
- odsouzeným byly zakázány osobní návštěvy. Pro zájemce byly nahrazeny formou distančních online návštěv prostřednictvím platformy Skype. Tato platforma je odsouzenými hojně využívána,
- byly zastaveny aktivity mezi odsouzenými z různých ubytoven, ale byl navýšen počet aktivit v rámci jednotlivých oddílů (zejména sportovních).

Případné přijímání dalších opatření se odvíjí od současné epidemiologické situace (Sýkorová, 2020).

6.7 Propuštění z výkonu trestu

Standardně jsou odsouzení ve Věznici Pardubice krátce před ukončením trestu odnětí svobody (zpravidla šest měsíců, minimálně tři měsíce) zařazeni do výstupního oddílu, kde se připravují na úspěšný návrat do civilního života. Oddělení pro VTOS TPN věznice nedisponuje výstupním dílem, a proto jsou zde umístění odsouzení propouštěni přímo z příslušného oddílu VTOS, na kterém probíhá i jejich příprava na návrat do společnosti. V rámci procesu propuštění je dále provedena výstupní lékařská prohlídka, odsouzení musí vrátit všechny oděvy, které během VTOS využívali, je jim předán výpis konta, mzdový list (v případě TPN výjimečně), výpis pohledávek a někdy i finanční výpomoc na cestu a předány osobní doklady (pokud jimi disponují). Poté mohou být odsouzení propuštěni a opouští věznici (Sýkorová, 2020).

7. DISKUSE NAD VÝSLEDKY VÝZKUMU

Na základě provedeného výzkumu ve Věznici Pardubice je možné identifikovat určitá slabá místa. Obecně jsou tyto nedostatky často způsobeny již samotným vymezením kategorie TPN jako kategorie sběrné (viz výše). Problematický je fakt, že osoby spadající do této kategorie vykonávají trest odnětí svobody společně na jednom oddělení bez akcentu na potřebu diferencovaného zacházení s jednotlivými skupinami odsouzených TPN (senioři, zdravotně postižení, osoby s duševní poruchou), na což ve své zprávě ze systematických návštěv věznic upozorňuje Veřejný ochránce práv (2016, s. 35). Veřejný ochránce práv zároveň dodává, že zařazování osob do kategorie TPN by mělo probíhat na základě zdravotního stavu nikoliv možnosti pracovního zařazení, jak je tomu v současnosti. Problematikou vymezení kategorie TPN se zabývá také Koncepce vězeňství do roku 2025 (Ministerstvo spravedlnosti, 2016, s. 74), ve které stojí, že do budoucna by měly kategorii TPN tvořit pouze osoby zdravotně postižené.

Materiální podmínky výkonu trestu

Na ubytovně H1 je zřízeno 10 ložnic. Dvě z nich jsou plně přizpůsobeny pro vozíčkáře (polohovací lůžka, toalety i koupelna). Ze zbývajících 8 ložnic disponuje každá vlastní toaletou. Tyto toalety nejsou dostatečně prostorné, aby umožnily pomoc vozíčkářům při jejich používání. Cílem věznice by tedy mělo být navýšení počtu toalet přizpůsobených vozíčkářům do takové míry, aby umožnily jejich standardní využití vozíčkáři samostatnými, ale také asistenci vozíčkářům, kteří nejsou schopni samostatného využití toalet. Dalším problémem je počet polohovacích lůžek určených pro osoby s horší pohyblivostí. Jak již zaznělo výše těchto lůžek je pouze deset, zatímco osob imobilních (vozíčkářů) jedenáct. Navíc z výzkumu vyplývá, že jsou všechna tato lůžka využívána (věznice tedy nemá rezervy). Pravdou je, že imobilita člověka ještě nezpůsobuje potřebu využití elektricky polohovatelného lůžka, ale jak je známo lidský zdravotní stav je dynamická proměnná. Je třeba dodat, že osobou s horší pohyblivostí nemusí být nutně jen vozíčkáři, ale např. i osoby v seniorském věku. Záměrem věznice by mělo být vytvoření rezervy elektricky polohovatelných lůžek.

Sociální péče

Činnosti sociálního charakteru (asistence při přesunech, oblékání, hygieně) na oddělení pro VTOS TPN ve Věznici Pardubice zajišťují odsouzení zařazení na pozice sanitářů či ošetřovatelů. Na základě provedeného výzkumu může být za problematické považován zejména počet a osobnost sanitářů. V současnosti jsou ve Věznici Pardubice 3 sanitáři, kteří jsou ubytováni spolu s vozíčkáři na příslušném oddíle VTOS TPN. Z rozhovoru s vedoucí oddělení výkonu trestu věznice vyplývá, že jsou těmto osobám k dispozici 24 hodin denně. Tento fakt by mohl vést k riziku přetížení sanitářů (toto tvrzení obecně podporuje i Veřejný ochránce práv, 2016, s. 38–39). Věznice by tedy měla navýšit počet sanitářů a zorganizovat jejich pracovní dny do směn, ve kterých se budou tyto osoby střídát. Zaměstnávání odsouzených na pozice sanitářů může být problematické také z hlediska možného nárůstu rizika zneužití (fyzického / psychického) ošetřovaných a prohlubování jejich závislosti na poskytované péči (Veřejný ochránce práv, 2016, s. 39). Možným důvodem, proč věznice na tyto pozice zaměstnává právě vězně, a nikoliv osoby ze sociálních služeb, může být dle Veřejného ochránce práv způsob financování jejich mezd. V současné době totiž jejich mzdy financuje samotná věznice. Nicméně zde nabízí Veřejný ochránce řešení (2016, s. 39). Toto řešení spočívá v dočasném (po dobu VTOS trvajícím) převedení příjmů z příspěvků na péči vozíčkářů na věznici. Z těchto příspěvků by pak věznice plně nebo částečně (podle výše příspěvků) financovala mzdy pracovníků poskytujících sociální péči. Na základě těchto poznatků by věznice měla uvažovat o zaměstnávání osob z civilního života (ze sociálních služeb) na pozice sanitářů.

Zdravotní péče

Zdravotní péče je vozíčkáři vnímána většinou negativně. Zejména pak neposkytování rehabilitační péče. Jak již zaznělo výše, tak rehabilitace tvoří podstatnou část života vozíčkářů. Její poskytování umožňuje vozíčkářům zvýšit svoji soběstačnost a kvalitu života (Liga vozíčkářů, © 2012–2015). Veřejný ochránce práv konstatuje, že k indikaci a následné realizaci rehabilitační péče dochází v českých věznicích zcela výjimečně (2016, s. 40–41). Z rozhovoru s vedoucí oddělení výkonu trestu věznice vyplývá, že ani Věznice Pardubice není výjimkou. Cílem věznice by tedy mělo být poskytování / zajišťování rehabilitační péče, prostřednictvím interních (vlastních zaměstnaných fyzioterapeutů) nebo externích poskytovatelů (soukromé osoby nebo společnosti poskytující rehabilitační služby).

Programy zacházení

Silnou stránkou je, že věznice nabízí odsouzeným řadu programů ať již v oblasti pracovní, vzdělávací, speciálně výchovné či volnočasové. Pozitivně lze jistě hodnotit i fakt, že jsou tyto aktivity přístupné i vozíčkářům a některé se dokonce zaměřují přímo na kategorii TPN (včetně vozíčkářů).

Opatření přijatá v souvislosti s epidemií SARS-CoV-2

Poslední dílčí částí byla i analýza opatření přijatých v souvislosti s epidemií SARS-CoV-2, respektive jejich dopadů na odsouzené. Na základě těchto opatření sice došlo k zákazu návštěv, ale odsouzeným bylo umožněno se se svými blízkými spojit na dálku prostřednictvím platformy Skype. O vhodnosti tohoto opatření svědčí mimo jiné i velký zájem odsouzených o tuto formu komunikace. Dále byly zakázány aktivity, při kterých se setkávali odsouzení napříč ubytovnamy, ale došlo k navýšení aktivit v rámci jednotlivých oddílů.

ZÁVĚR

Bakalářská práce se zabývá postavením handicapovaných při výkonu trestu odnětí svobody. Z hlediska struktury lze práci rozdělit do tří částí. V první jsou za pomoci rešerše odborné literatury, legislativních dokumentů a informací z internetových stránek vysvětleny základní teoretické pojmy související s danou problematikou. Zejména pak pojmy z oblasti trestání, vězeňského systému České republiky včetně jeho historického vývoje a samotného výkonu trestu odnětí svobody. Ve druhé části jsou představeny jednotlivé aspekty výkonu trestu odnětí svobody vozíčkářů v České republice a věznic, ve kterých výkon trestu odnětí svobody vozíčkářů probíhal či probíhá. Poté následuje výzkum postavení vozíčkářů při výkonu trestu odnětí svobody vozíčkářů ve Věznici Pardubice. Jako metody výzkumu jsou použity rozhovor s vedoucí oddělení výkonu trestu Věznice Pardubice a dotazníkové šetření mezi odsouzenými vozíčkáři ve Věznici Pardubice. Poslední třetí část je tvořena diskusí nad výsledky provedeného výzkumu a návrhy možných zlepšení.

Cíl bakalářské práce analyzovat výkon trestu odnětí svobody vozíčkářů a v případě nedostatků navrhnout možná zlepšení stávající situace vozíčkářů ve Věznici Pardubice byl naplněn. Nicméně je třeba říct, že výkon trestu odnětí svobody vozíčkářů (i obecně trvale pracovní nezařaditelných) je oblastí komplexní a pro její plné pochopení a zhodnocení je třeba dlouhodobé zkoumání. Zjištěné výsledky mají potenciál posloužit jako informační základ pro hlubší zkoumání dané oblasti s cílem implementace žádoucích změn do praxe.

POUŽITÁ LITERATURA

1. BŘEZINA, Jan, Věznice Všehrady. *FW: bakalářská práce* [e-mailová komunikace]. 24. listopadu 2020, 12:19 CET [cit. 2020-11-25]. Osobní komunikace.
2. ČECH, Roman, Věznice Rapotice. *RE: Bakalářská práce* [e-mailová komunikace]. 20. listopadu 2020, 16:10 CET [cit. 2020-11-25]. Osobní komunikace.
3. ČERNÍKOVÁ, Vratislava a kol. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. 1. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-138-0.
4. ČERNÍKOVÁ, Vratislava a Vojtěch SEDLÁČEK. *Základy penologie pro policisty*. 1. vydání. Praha: Vydavatelství Policejní akademie České republiky, 2002. ISBN 80-7251-104-1.
5. ČESKO. Ústavní zákon České národní rady č. 1 ze dne 16. prosince 1992 Ústava České republiky. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1992. částka 1. Dostupný také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-1>.
6. ČESKO. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345 ze dne 21. prosince 1999, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1999, částka 110. Dostupný také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-345>.
7. ČESKO. Zákon č. 140 ze dne 29. listopadu 1961 trestní zákon. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1961. částka 65. Dostupný také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1961-140>.
8. ČESKO. Zákon č. 141 ze dne 29. listopadu 1961 o trestním řízení soudním (trestní řád). In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1961. částka 66. Dostupný také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1961-141>.
9. ČESKO. Zákon č. 169 ze dne 30. června 1999 o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1999, částka 58. Dostupný také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-169>.
10. ČESKO. Zákon č. 293 ze dne 10. listopadu 1993 o výkonu vazby. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1993, částka 74. Dostupný také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-293>.
11. ČESKO. Zákon č. 40 ze dne 8. ledna 2009 trestní zákoník. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2009. částka 11. Dostupný také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>.
12. ČESKO. Zákon č. 48 ze dne 7. března 1997 o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1997. částka 16. Dostupný také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1997-48>.

13. ČESKO. Zákon č. 555 ze dne 17. listopadu 1992 o Vězeňské a justiční stráži České republiky. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1992. částka 112. Dostupný také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-555>.
14. ČESKO. Zákon č. 58 ze dne 19. ledna 2017, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2017. částka 20. Dostupný také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2017-58>.
15. ČORNEJ, Petr a kol. *Dějepis pro střední odborné školy: české a světové dějiny*. 3. rozšířené vydání. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2016. ISBN 978-80-7235-580-8.
16. DIRGA, Lukáš. Rozhovor s dr. Miroslavem Scheinostem, ředitelem Institutu pro kriminologii a sociální prevenci. *Acta Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni* [online]. 2016, 8(1), s. 103-108 [cit. 2021-03-28]. ISSN 2336-6346. Dostupné z: <https://actaff.zcu.cz/export/sites/ffacta/files/archiv/2016/Acta-FF-c-1/cele-cislo/Acta-FF-2016-.1---cel-slo.pdf>.
17. DIVIŠ, Jiří, Vazební věznice Praha – Pankrác. *Bakalářská práce – odpověď za VV Praha-Pankrác VS-220213/ČJ-2020-800200* [e-mailová komunikace]. 2. prosince 2020, 11:31 CET [cit. 2020-12-05]. Osobní komunikace.
18. GIDDENS, Anthony a SUTTON, Philip W., ed. *Sociologie*. 1. vydání. Praha: Argo, 2013. ISBN 978-80-257-0807-1.
19. HENDRYCH, Igor. *Vybrané kapitoly z penologie*. 1. vydání. Opava: Slezská univerzita v Opavě, Fakulta veřejných politik v Opavě, Ústav pedagogických a psychologických věd, 2010. ISBN 978-80-7248-574-1.
20. JANEČKA, Vladimír, Věznice Břeclav. *RE: Bakalářská práce* [e-mailová komunikace]. 25. listopadu 2020, 07:00 CET [cit. 2020-11-25]. Osobní komunikace.
21. KINDL, Jaroslav, Vazební věznice Litoměřice. *RE: Bakalářská práce* [e-mailová komunikace]. 25. listopadu 2020, 05:52 CET [cit. 2020-11-25]. Osobní komunikace.
22. KOHOUTOVÁ, Iva, Věznice Světlá nad Sázavou. *Odpověď* [e-mailová komunikace]. 17. února 2021, 12:51 CET [cit. 2021-02-17]. Osobní komunikace.
23. KÝR, Aleš. Věznění a vězeňství. *Historická penologie* [online]. 2006 4(1), s. 1-4 [cit. 2021-4-25]. ISSN 2533-803X. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/informacni-servis/historicka-penologie/2006/hp-06-01.pdf>.

24. Liga vozičkářů. *Rehabilitace* [online]. © 2012–2015 [cit. 2021-04-16]. Dostupné z: <http://www.ligavozic.cz/sluzby-ligy/rehabilitace/>.
25. LOUČKOVÁ, Eva, Věznice Karviná. *RE: Bakalářská práce* [e-mailová komunikace]. 2. prosince 2020, 08:57 CET [cit. 2020-12-05]. Osobní komunikace.
26. MAŘÁDEK, Vladimír. *Vězeňství*. 1. vydání. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2005. ISBN 80-7368-002-5.
27. MÄSIAROVÁ Lucie, oddělení Centrální evidence vězňených osob. *Sdělení VS-18259/ČJ-2021-800041* [e-mailová komunikace]. 27. ledna 2021, 12:09 CET [cit. 2021-01-30]. Osobní komunikace.
28. MĚRKA, Tomáš, Vazební věznice Praha – Ruzyně. *RE: Bakalářská práce* [e-mailová komunikace]. 25. listopadu 2020, 10:27 CET [cit. 2020-11-25]. Osobní komunikace.
29. MEZNÍK, Jiří, Věra KALVODOVÁ a Josef KUČHTA. *Základy penologie*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1995. ISBN 802101248X.
30. Ministerstvo spravedlnosti České republiky. *Koncepce vězeňství do roku 2025* [online]. 2016 [cit. 2020-11-15]. Dostupné z: <https://www.justice.cz/documents/12681/762277/Koncepce-vezenstvi.pdf/21e4adce-3e8b-48de-b2e4-2cca9d63475b>.
31. PEČENÝ, Štěpán, Věznice Plzeň. *Sdělení – Věznice Plzeň VS-220213/ČJ-2020-801130-INFO* [e-mailová komunikace]. 4. prosince 2020, 10:35 CET [cit. 2020-12-05]. Osobní komunikace.
32. PILNÝ, Martin, Vazební věznice Teplice. *Vazební věznice Teplice – odpověď* [e-mailová komunikace]. 24. listopadu 2020, 10:48 CET [cit. 2020-11-25]. Osobní komunikace.
33. Policie ČR. *Trestní řízení* [online]. © 2020 [cit. 2020-11-15]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/trestni-rizeni.aspx>.
34. POŠTULKA, Kamil, Vazební věznice Ostrava. *Bakalářská práce – odpověď* [e-mailová komunikace]. 30. listopadu 2020, 09:23 CET [cit. 2020-12-05]. Osobní komunikace.
35. RASZKOVÁ, Tereza a Stanislava HOFERKOVÁ. *Kapitoly z penologie I: vězeňství*. 2. rozšířené a aktualizované vydání. Hradec Králové: Gaudeamus, 2018. ISBN 978-80-7435-716-9.
36. RASZKOVÁ, Tereza a Stanislava HOFERKOVÁ. *Edukace a reedukace trvale pracovně nezařaditelných v českých věznicích*. 1. vydání. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. ISBN 978-80-7435-632-2.
37. REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. 1. vydání. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-3006-6.

38. SOCHŮREK, Jan. *Kapitoly z penologie. I. díl, Úvod do teorie trestu a trestání*. 1. vydání. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. ISBN 978-80-7372-203-6.
39. STÖCKBAUEROVÁ, Zdeňka, Věznice Ostrov. *RE: Bakalářská práce* [e-mailová komunikace]. 20. listopadu 2020, 11:15 CET [cit. 2020-11-25]. Osobní komunikace.
40. SÝKOROVÁ, Petra. *Rozhovor s vedoucí oddělení výkonu trestu Věznice Pardubice*. Pardubice, 2. prosince 2020.
41. ŠMURCOVÁ, Radka, Vazební věznice Liberec. *RE: Bakalářská práce* [e-mailová komunikace]. 20. listopadu 2020, 13:33 CET [cit. 2020-11-25]. Osobní komunikace.
42. Veřejný ochránce práv. *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv: Vězeňství* [online]. 2010 [cit. 2020-11-17]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/Publikace/sborniky_stanoviska/Sbornik_Vezenstvi.pdf.
43. Veřejný ochránce práv. *Zpráva ze systematických návštěv veřejného ochránce práv* [online]. 2016 [cit. 2020-11-17]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ESO/14-2014-NZ-Souhrnna_zprava_z_navstev_veznic.pdf.
44. Vězeňská služba ČR. *Genpor. PhDr. Petr Dohnal, Generální ředitel VS ČR* [online]. © 2021a [cit. 2021-04-20]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/kontakty/genpor-cv.pdf>.
45. Vězeňská služba ČR. *Historie* [online]. © 2021b [cit. 2021-04-20]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-pardubice/sekce/historie>.
46. Vězeňská služba ČR. *Historie vězeňství* [online]. © 2021c [cit. 2021-04-20]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/historie>.
47. Vězeňská služba ČR. *Organizační jednotky* [online]. © 2021d [cit. 2021-04-20]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/>.
48. Vězeňská služba ČR. *Statistická ročenka Vězeňské služby ČR 2019* [online]. 2020a [cit. 2021-4-25]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/2019-1.pdf>.
49. Vězeňská služba ČR. *Vnitřní řád pro odsouzené Vazební věznice České Budějovice* [online]. 2020 [cit. 2021-4-25]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/ceske-budejovice/ostatni/vr-pro-odsouzene-vv-cb-11-2020.pdf>.

50. Vězeňská služba ČR. *Vnitřní řád pro odsouzené Vazební věznice Liberec* [online]. 2018 [cit. 2021-4-25]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/liberec/ostatni/vnitri-rad-odsouzene.pdf>.
51. Vězeňská služba ČR. *Vnitřní řád pro odsouzené Vazební věznice Litoměřice* [online]. 2020 [cit. 2021-4-25]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/litomerice/ostatni/vr-vv-litomerice-odsouzeni-2020.pdf>.
52. Vězeňská služba ČR. *Vnitřní řád pro odsouzené Vazební věznice Ostrava* [online]. 2019 [cit. 2021-4-25]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/ostava/ostatni/vnitri-rad-odsouzene.pdf>.
53. Vězeňská služba ČR. *Vnitřní řád pro odsouzené Vazební věznice Praha – Pankrác* [online]. 2018 [cit. 2021-4-25]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/praha-pankrac/ostatni/vnitri-rad-odsouzene.pdf>.
54. Vězeňská služba ČR. *Vnitřní řád pro odsouzené Vazební věznice Praha – Ruzyně* [online]. 2019 [cit. 2021-4-25]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/praha-ruzyne/ostatni/vnitri-rad-odsouzene.pdf>.
55. Vězeňská služba ČR. *Vnitřní řád pro odsouzené Věznice Břeclav – objekt Břeclav a objekt Poštorná* [online]. 2020 [cit. 2021-02-07]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/veznice-breclav/wp-content/uploads/sites/7/2020/12/Vnitri-rad-pro-odsouzene-Veznice-Breclav.pdf>.
56. Vězeňská služba ČR. *Vnitřní řád pro odsouzené Věznice Karviná* [online]. 2019 [cit. 2021-4-25]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/karvina/ostatni/vnitri-rad-veznice-karvina.pdf>.
57. Vězeňská služba ČR. *Vnitřní řád pro odsouzené Věznice Kynšperk nad Ohří* [online]. 2020 [cit. 2021-4-25]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/kynsperk-nad-ohri/ostatni/vrv-kynsperk-nad-ohri-ucinност-k-01012021-3.pdf>.
58. Vězeňská služba ČR. *Vnitřní řád pro odsouzené Věznice Ostrov* [online]. 2018 [cit. 2021-4-25]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/ostrov/ostatni/vnitri-rad-pro-odsouzene.pdf>.
59. Vězeňská služba ČR. *Vnitřní řád pro odsouzené Věznice Pardubice* [online]. 2020 [cit. 2021-4-25]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/pardubice/ostatni/vr-v-pardubice-1.pdf>.

60. Vězeňská služba ČR. *Vnitřní řád pro odsouzené Věznice Plzeň* [online]. 2020 [cit. 2021-4-25]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/plzen/ostatni/vnitri-rad-odsouzene.pdf>.
61. Vězeňská služba ČR. *Vnitřní řád pro odsouzené Věznice Rapotice* [online]. 2020 [cit. 2021-4-25]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/rapotice/fotogalerie/ostatni/vr-v-rapotice-od-1-11-2020.pdf>.
62. Vězeňská služba ČR. *Vnitřní řád pro odsouzené Věznice Světlá nad Sázavou* [online]. 2020 [cit. 2021-4-25]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/svetla-nad-sazavou/vnitri-rady/vnitri-rad-veznice-svetla-nad-sazavou-pro-odsouzene.pdf>.
63. Vězeňská služba ČR. *Vnitřní řád pro odsouzené zařazené do výkonu trestu do věznice s ostrahou: Vazební věznice Teplice* [online]. 2018 [cit. 2021-4-25]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/teplice/ostatni/vr-vv-teplice-vtos-06-2018.pdf>.
64. Vězeňská služba ČR. *Vnitřní řád věznice pro mladistvé a odsouzené muže zařazené k výkonu trestu do věznice s ostrahou* [online]. 2020 [cit. 2021-4-25]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/vsehrdy/ostatni/vnitri-rad.pdf>.
65. Vězeňská služba ČR. *Výroční zpráva za rok 2019* [online]. 2020b [cit. 2021-4-25]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni-uredni-deska/vyrocnizpravy/vyrocnizprava-vs-cr-za-rok-2019.pdf>.
66. Vězeňská služba ČR. *Změna vnější diferenciaci v roce 2017* [online]. © 2021e [cit. 2021-04-20]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/zmena-vnejsi-diferenciaci>.
67. Život bez bariér. *Prevence proti úrazům* [online]. © 2021 [cit. 2021-04-20]. Dostupné z: https://zbb.cz/sites/default/files/data-uzivatele/banyrova/letak-prevence_co_znamenava_prevence__0.pdf.

PŘÍLOHY

Příloha A: <i>Podklady pro rozhovor Věznice Pardubice</i>	51
Příloha B: <i>Dotazník Věznice Pardubice</i>	53
Příloha C: <i>Časový rozvrh dne pro odsouzené muže (oddíl D1)</i>	56
Příloha D: <i>Časový rozvrh dne pro odsouzené muže (oddíl H1)</i>	58

Příloha A: *Podklady pro rozhovor Věznice Pardubice*

1. Kdy bylo ve Vaší věznici zřízeno oddělení pro VTOS TPN odsouzených?
2. Na základě, jakých předpisů je na tomto oddělení zajišťován VTOS?
3. Jak se v jednotlivých letech vyvíjel počet TPN odsouzených na Vašem oddělení? Jakou část z nich tvořili vozíčkáři? Jak se vyvíjel jejich počet?
4. Kolik TPN odsouzených je umístěno na Vašem oddělení v současnosti? Kolik z nich je vozíčkářů?
5. Kolik vozíčkářů ve VTOS s ostrahou na Vašem oddělení je ve středním a kolik ve vysokém stupni zabezpečení?
6. Jaké povahy je trestná činnost, za kterou byli vozíčkáři umístění na Vašem oddělení odsouzeni (v současnosti i v minulosti)?
7. Jak dlouhé jsou tresty vozíčkářů aktuálně umístěných na Vašem oddělení?
8. Jak probíhá nástup vozíčkářů do VTOS na Vašem oddělení? Existují v jejich případě nějaké výjimky?
9. Jak probíhá typický den odsouzeného vozíčkáře ve VTOS na Vašem oddělení?
10. Jaká je ubytovací kapacita Vašeho oddělení? Z jaké části je v současnosti naplněna?
11. Kolika ubytovacími prostory upravenými pro vozíčkáře Vaše oddělení disponuje? Pro kolik vozíčkářů jsou koncipovány? Jaké je jejich vybavení?
12. Po kolika osobách jsou vozíčkáři ubytováni? Jsou ubytováni pouze s jinými vozíčkáři nebo i s nehandicapovanými odsouzenými?
13. Kolika prostory pro hygienu přizpůsobených pro vozíčkáře Vaše oddělení disponuje? Jaké je jejich vybavení?
14. Jakým způsobem je na Vašem oddělení zajišťována sociální péče (asistence, hygiena)? Externě či interně? Z čeho je financována? Jaká je kvalifikace pracovníků zajišťujících tuto péči? Co je náplní práce těchto pracovníků?
15. Jaká je míra soběstačnosti vozíčkářů na Vašem oddělení? Jakou asistenci vozíčkáři na Vašem oddělení vyžadují?
16. Kolik asistentů připadá na jednoho vozíčkáře? Má každý vozíčkář přiděleného „svého“ asistenta, který se o něj stará nebo se tyto asistenti střídají?
17. Jakým způsobem je na Vašem oddělení zajišťována zdravotní péče? Externě či interně? Z čeho je financována? Jaká je kvalifikace pracovníků zajišťujících tuto péči? Co je náplní práce těchto pracovníků?

18. Poskytuje Vaše věznice odsouzeným TPN (i vozíčkářům) nabídky práce? Pokud ano, o jakou práci se jedná a do jaké míry ji odsouzení využívají?
19. Jaké konkrétní programy zacházení s odsouzenými vozíčkáři jsou v rámci Vašeho oddělení realizovány? Co jejich náplní?
20. Mohou se odsouzení vozíčkáři na Vašem oddělení účastnit volnočasových aktivit? Pokud ano, jakých a v jaké míře je využívají?
21. Jaké možnosti vzdělávání pro vozíčkáře Vaše oddělení nabízí? Jak jsou tyto možnosti využívány?
22. Jakým způsobem probíhá práce s odsouzenými vozíčkáři s cílem jejich reintegrace zpět do řádného života po propuštění z VTOS? Kdo se na této práci podílí?
23. Jak probíhá proces propuštění z VTOS na Vašem oddělení? Existují v případě odsouzených vozíčkářů nějaké výjimky?
24. Jakým způsobem ovlivnila epidemie SARS-CoV-2 VTOS na Vašem oddělení? Jaká opatření byla přijata?

Příloha B: *Dotazník Věznice Pardubice*

1. Jaký je Váš věk?
 - a) 18–34 let
 - b) 35–49 let
 - c) 50–64 let
 - d) 65 let a více
2. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?
 - a) Základní
 - b) Středoškolské
 - c) Vyšší odborné
 - d) Vysokoškolské
3. Jaký je Váš rodinný stav?
 - a) Svobodný
 - b) Ženatý
 - c) Rozvedený
4. Jakým způsobem jste se stal handicapovaným?
 - a) Před spácháním TČ
 - b) V důsledku spáchání TČ
 - c) Během VTOS
5. Za jakou TČ jste byl odsouzen?
 - a) Hospodářská TČ
 - b) Majetková TČ
 - c) Mravnostní TČ
 - d) Násilná TČ
 - e) Jiná TČ – uveďte o jakou TČ se jednalo
6. Pokolikáté jste ve VTOS?
 - a) Poprvé
 - b) Podruhé
 - c) Potřetí a víckrát
7. Vykonal jste trest odnětí svobody i v jiné věznici?
 - a) Ano
 - b) Ne
8. Pokud ano, ve které?

9. Jak dlouhý je Váš současný trest odnětí svobody?
- a) Do 1 roku
 - b) 1–5 let
 - c) 5–10 let
 - d) 10 let a více
10. Jakou část trestu jste k dnešnímu dni vykonal?
- a) Do 1 roku
 - b) 1–5 let
 - c) 5 let a více
11. Po jak velkých skupinách jste ubytováni?
- a) Samostatně
 - b) 2–3
 - c) 3 a více
12. Jak byste ohodnotil úroveň ubytování ve Věznici Pardubice?
- a) Výborná (1)
 - b) Velmi dobrá (2)
 - c) Dobrá (3)
 - d) Vyhovující (4)
 - e) Nevyhovující (5)
13. Jak byste ohodnotil úroveň sociální péče ve Věznici Pardubice?
- a) Výborná (1)
 - b) Velmi dobrá (2)
 - c) Dobrá (3)
 - d) Vyhovující (4)
 - e) Nevyhovující (5)
14. Jak byste ohodnotil úroveň zdravotní péče ve Věznici Pardubice?
- a) Výborná (1)
 - b) Velmi dobrá (2)
 - c) Dobrá (3)
 - d) Vyhovující (4)
 - e) Nevyhovující (5)
15. Poskytla Vám Věznice Pardubice i vzhledem k Vašemu postižení nabídku/y práce?
- a) Ano – uveďte o jakou práci se jednalo
 - b) Ne

16. Pokud ano, využil jste ji?
- a) Ano
 - b) Ne
17. Jak byste ohodnotil celkovou úroveň kvalifikace personálu ve Věznici Pardubice?
- a) Výborná (1)
 - b) Velmi dobrá (2)
 - c) Dobrá (3)
 - d) Vyhovující (4)
 - e) Nevyhovující (5)
18. Jak byste ohodnotil celkový přístup personálu ve Věznici Pardubice?
- a) Výborná (1)
 - b) Velmi dobrá (2)
 - c) Dobrá (3)
 - d) Vyhovující (4)
 - e) Nevyhovující (5)
19. Jak byste ohodnotil celkovou úroveň přizpůsobení VTOS ve Věznici Pardubice vzhledem k Vašemu postižení?
- a) Výborná (1)
 - b) Velmi dobrá (2)
 - c) Dobrá (3)
 - d) Vyhovující (4)
 - e) Nevyhovující (5)
20. Co je podle Vás největší nedostatek při VTOS vozíčkářů ve Věznici Pardubice?

Příloha C: Časový rozvrh dne pro odsouzené muže (oddíl D1)

pondělí–pátek

06:00	budíček
06:00 - 06:15	osobní hygiena
06:15 - 07:00	úklid osobních věcí, úklid ubytovny
07:00 - 07:15	fyzická prověrka početního stavu
06:30 - 07:45	snídaně (rozvážka)
07:15 - 19:30	telefonování
07:45 - 10:30	osobní volno, aktivity programu zacházení
08:20 - 08:30	vynesení popelnic
08:00 - 10:00	výměna prádla (pouze v pondělí)
08:30 - 16:00	nákupy (úterý, v případě potřeby do 18:30)
10:30 - 11:45	obědy (rozvážka)
11:45 - 15:00	aktivity programu zacházení, osobní volno
14:00 - 15:00	duchovní služby (zpravidla úterý, středa)
15:00 - 16:00	výměna obuvi (pouze pondělí)
15:00 - 19:00	aktivity programu zacházení, osobní volno
15:00 - 16:00	vycházky
16:00 - 16:30	úklid osobních věcí, úklid ubytovny
16:30 - 17:45	večeře (rozvážka)
17:00 - 19:00	koupání (denně)
19:00 - 19:15	fyzická prověrka početního stavu
19:15 - 19:45	koupání (denně)
19:45 - 20:45	osobní hygiena
20:45	večerka

sobota, neděle, svátky

06:00	budíček
06:00 - 06:15	osobní hygiena
06:15 - 07:00	úklid osobních věcí
07:00 - 07:15	fyzická prověrka početního stavu
06:30 - 07:45	snídaně (rozvážka)
07:15 - 19:30	telefonování
07:45 - 08:00	osobní volno
08:00 - 09:30	generální úklid celé ubytovny (sobota, neděle, svátky)
08:20 - 08:30	vynesení popelnic
09:30 - 10:30	osobní volno, aktivity programu zacházení
10:30 - 11:45	obědy + výdej studených večeří (rozvážka)
11:45 - 15:00	osobní volno, aktivity programu zacházení
14:00 - 15:00	duchovní služby (sobota)
15:00 - 16:00	vycházka
15:00 - 19:00	osobní volno, aktivity programu zacházení
17:00 - 19:00	koupání (denně)
19:00 - 19:15	fyzická prověrka početního stavu
19:15 - 19:45	koupání (denně)
19:45 - 20:45	osobní hygiena
19:45 - 21:45	osobní volno, osobní hygiena (pouze pátek, sobota)
20:45	večerka
21:45	večerka (pouze pátek, sobota)

Příloha D: Časový rozvrh dne pro odsouzené muže (oddíl H1)

pondělí–pátek

06:00	budíček
06:00 - 06:15	osobní hygiena
06:15 - 06:30	úklid osobních věcí
06:30 - 07:45	snídaně (rozvážka)
07:00 - 07:15	fyzická prověrka početního stavu
07:15 - 19:30	telefonování
07:15 - 08:30	úklid ubytovny
08:30 - 10:30	aktivity programu zacházení, osobní volno
08:00 - 10:00	výměna prádla (pouze v pondělí)
08:20 - 08:30	vynesení popelnic
08:30 - 16:00	nákupy (úterý, v případě potřeby do 18:30)
10:30 - 11:45	obědy (rozvážka)
11:45 - 13:00	aktivity programu zacházení, osobní volno
13:00 - 14:00	vycházka
13:00 - 16:30	aktivity programu zacházení, osobní volno
14:00 - 15:00	duchovní služby (zpravidla úterý, středa)
15:00 - 16:00	výměna obuvi (pouze pondělí)
16:30 - 17:45	večeře (rozvážka)
16:30 - 19:00	úklid osobních věcí, úklid ubytovny, aktivity programu zacházení, osobní volno
17:00 - 19:00	koupání (denně)
19:00 - 19:15	fyzická prověrka početního stavu
19:15 - 20:00	koupání (denně)
20:00 - 20:45	osobní hygiena
20:45	večerka

sobota, neděle, svátky

06:00	budíček
06:00 - 06:15	osobní hygiena
06:15 - 06:30	úklid osobních věcí
06:30 - 07:45	snídaně (rozvážka)
07:00 - 07:15	fyzická prověrka početního stavu
07:15 - 19:30	telefonování
07:15 - 08:00	osobní volno
08:00 - 09:30	generální úklid celé ubytovny (sobota, neděle, svátky)
08:20 - 08:30	vynesení popelnic
09:30 - 10:30	aktivity programu zacházení osobní, volno
10:30 - 11:45	obědy + výdej studených večeří (rozvážka)
11:45 - 13:00	osobní volno, aktivity programu zacházení
13:00 - 14:00	vycházka
13:00 - 19:00	osobní volno, aktivity programu zacházení
14:00 - 15:00	duchovní služby (sobota)
17:00 - 19:00	koupání (denně)
19:00 - 19:15	fyzická prověrka početního stavu
19:15 - 20:00	koupání (denně)
20:00 - 20:45	osobní hygiena
20:45	večerka
20:00 - 21:45	osobní volno, osobní hygiena (pouze pátek, sobota)
21:45	večerka (pouze pátek, sobota)